

Marlijn Bouwman

Zijn Wij De Mensen

Vol hoop en inzichten op een
natuurlijke weg naar de wereld van morgen

MAR-LINES, 2021

VOORWOORD

Er bestaat een hele bijzondere grot. Wanneer je haar betreedt worden alle inzichten, ideeën, kennis en gedachten die je hebt, geprojecteerd op de wand. Aan het begin van de grot zie je in het binnenvallende daglicht de zinnen die jou typeren en de gedachten die je goed kent en vaak hebt. Zodra je dieper de grot inloopt, wordt het zicht minder waardoor het al meer moeite kost om jouw minder uitgesproken ideeën en gedachten te lezen. In de donkerste en diepste delen van de grot bevindt zich jouw 'weten'. Een deel van deze kennis heeft nog nooit het oppervlakte gezien omdat je niet weet dat je het hebt. Maar er is ook een deel dat je altijd hebt gemeden of nooit hebt willen erkennen omdat het simpelweg het daglicht niet verdraagt. Het is moeilijk deze diepste uithoeken te betreden en nog uitdagender de teksten te achterhalen omdat het volledig donker is. Enkel zeer diepe aandacht maakt dat je de woorden kunt voelen wanneer je je hand op de wand legt en de contouren van de letters volgt. Let wel, de volledige duisternis maakt dat alles in je lichaam schreeuwt om licht en het vergt een behoorlijke inspanning en geduld om te achterhalen wat er staat geschreven. Het is belangrijk hier niet al je energie voor te gebruiken want je moet ook nog de weg terug naar buiten vinden. Dit is ook lastiger dan je denkt.

Momenteel sta ik in deze grot en ben ik dieper naar binnen gelopen dan ik van plan was. Met de toenemende duisternis verdwijnen langzaamaan mijn oogkleppen. Naast verhelderende nieuwe inzichten leer ik ook wat ik eigenlijk niet wilde weten. Voetje voor voetje schuifel ik verder de grot in totdat ik geen hand meer voor ogen zie. Op de tast verken ik heel voorzichtig de letters op de wand, totdat ik begrijp wat mij te doen staat. Het is even slikken. Net als veel mensen houd ik niet echt van verandering. Dit is nu net wat mijn zojuist verworven 'weten' mij voorschrijft. Want het gaat niet goed met de aarde en ik kan niet op dezelfde voet verder leven, verandering is nodig! Wat deze verandering inhoudt en hoe het mij in de après-grot fase vergaat, is de basis van de tekst die voor je ligt. Ik beschrijf mijn tocht weg van de status quo met alle gevolgen van dien.

Gedicht - Ween me rijk

De avond voor het hart huilt
Voor de vogels me ontwijken
En de weg zich van me afkrult
Ben ik alleen met muziek

Niets troostends of verzachtends
Donker golvend geluid
Sluipen mijn oren in en
Blokkeert mijn stem

Al wat ik kan doen is staren
Naar dat wat is geweest
Beseffen welke rijkdom
Mijn pad is afgekeild

Zelf heb ik het omgekeerd
Kijk het gaan, het rolt en dwaalt
Het is wat lijden het lot noemt
Dat dwazen voelen als een kans
En ik omarm als gekte
Dat dankbaar mijn wereld kantelt

Totdat alles druipet en drupt
Alles vlucht en wegvliegt
Totdat ik sta in een leegte
Waar het verleden me verdrukt

Daar is mijn begin
Zonder iets of iemand
Het spijt mij en verrijkt mij
Laat het starten en ik win

Win de wijde wereld en
Het onooglijke tegelijk
Win als kansarme lijder
Waan me ellendig en ween me rijk

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	2
Gedicht - Ween me rijk	3
Hoop doet Leven	6
1,8 aardes	8
Ecologisch verantwoord leven begint zo	9
Inspirerende initiatieven	12
Gedicht - Liefde	14
Eenvoudig te nemen duurzame stappen	14
Verhalen; onze superkracht	16
Gedicht - Woordenschat	17
De wereld redden begint bij het ontbijt	18
ZEE	19
Paniek	19
Gedicht - Zwarte Lot	21
Wat weten we nu echt over de klimaatcrisis	22
De kapitalistische keerzijde	25
Mar-lines en bomen	26
Ons gemak, onze verslavingen	27
De waarde van data	27
Like de like, of je wilt of niet	28
Weg met de a la minute behoeftebevrediging	29
Duurzaam consumeren - alleen ongemakkelijk in het begin	31
Nieuwe economie gericht op het welzijn van de aarde	33
Nemen, maken, gebruiken en wegdoen	34
Regeneratieve Donuteconomie	35
Vooruitminderen, een nieuwe mythe is geboren	37
STRAND	39
Gedicht - Strand	40
Ons denken, ons gevaar	41
Hoe mijn hersenen mij voor de gek houden	41
Een negatief mensbeeld is makkelijker	42
Let's do the recap-rap	43
Mijn klimaat activistische bubbel	44

Bewust worden van wat ons beïnvloedt	45
Leer van wijze kinderen	46
Gedicht - Paard	48
We zitten middenin een coronacrisis, wat een kans!	50
Direct impact versus impact in de toekomst	51
Gedicht - Taal	54
DUINEN	56
Een willekeurige week	57
Lekker ongezellig praten over het klimaat	58
Samen nietig, samen groots	59
Stappenplan 'samen verduurzamen' - Doe je mee?	60
Nawoord	62
Bronvermelding en leestips	63

DEEL I

Hoop doet Leven

Goed, ik heb het goed. Het besef was er niet ineens, het komt zoals de lente zijn intrede doet. Kalm, soms zelfs trager dan je wilt, totdat je er niet omheen kunt omdat de geuren, kleuren en geluiden niets anders dan lente overbrengen. Nu ben ik al een 'het glas is halfvol'-type, maar de laatste tijd zit mijn glas gewoon vol. Tot de rand aan toe. Om het risico te ontlopen dat ik hierdoor op mijn lauweren rust, heb ik een besluit genomen. Want toekijken hoe goed ik het heb is niet wat ik van plan ben. Zoals het leven mij tot zover goed gezind is, wil ik goed gezind voor het leven zijn. Het is tijd om wat terug te doen. Voor al die bomen die daar maar parmantig groen staan te wezen. Voor al die wolkeloze zonnige dagen die mijn huid laten gloeien tot het rood ziet. Voor de zee, die machtig kolkende en stromende massa die tegelijkertijd peuters kan verblijden met een kalme golfslag. Maar ook voor de dieren, die ik een behoorlijk deel van mijn leven totaal genegeerd heb. Voor de toekomstige mensen die nog niet leven maar er daardoor niet minder toe doen. En voor mijn kinderen, die zonder teveel nadenken er in al hun pracht simpelweg zijn. Kortom, ik besluit iets terug te doen voor het wonderbaarlijke leven op onze planeet van nu en morgen.

Ik wil ecologisch verantwoord gaan leven. Echter, er is geen vooropgezet plan. Er is geen influencer of collega die mij stap voor stap uitlegt hoe dit te doen. Ik ken geen richtlijnen om te volgen. En vooral, ik weet nog zoveel niet. Maar dit is geen reden om stil te blijven staan. Ik weet namelijk wel dat de aarde vraagt om een gedragsverandering. Ik start met lezen en ik leer. Ik leer dat het slecht gaat met de aarde. Fossiele brandstoffen raken uitgeput, grote delen van oerbossen worden gekapt en het aantal mensen blijft toenemen. Door het toedoen van menselijk handelen warmt de aarde op en verandert het klimaat met enorme gevolgen voor onze leefomgeving en de ecosystemen op aarde. Dit zijn slechts een paar feiten op een rij. Als optimist kan ik dit soort nieuws normaliter best goed naast me neerleggen. Ik ben een meester in het negeren van negatieve berichtgevingen. Zo houd ik de stemming erin, maak ik vooral plannen voor de korte termijn en leid ik een vrolijk maar vooral ook zelfgenoegzaam leven. Ik blijf een pandemie-pauze nodig te hebben om in te zien hoe egoïstisch dit eigenlijk is. Ik besluit dat het tijd wordt om na te gaan wat ik kan doen. Mijn eerste stap? Ik neem me voor niet langer enkel optimistisch maar vooral ook hoopvol te

zijn. Omdat hoop, en niet optimisme, leidt tot actie. Men zegt niet voor niets dat hoop doet leven!

Luistertip bij het lezen:

Movement I, Movement II, Movement III van het album Symphony No 11 van Philip Glass, Dennis Russel Davies & Bruckner Orchester Linz

1,8 aardes

Waarom nu beginnen met ecologisch verantwoord leven? Ik kan wachten tot mijn burens of vrienden starten met een groene missie. Ik kan wachten totdat de regering mij dwingt mijn gedrag te veranderen. Of totdat het noodlot toeslaat in de vorm van een klimaatramp. In alle gevallen is wachten de minst verstandige keuze, want er is geen tijd meer. De aarde warmt op en heeft onze en mijn verandering nu nodig. Zo leer ik dat dit jaar de Earth Overshoot Day valt op 29 juli 2021. Dit is de dag dat we alle natuurlijke grondstoffen die de aarde in een jaar kan produceren hebben opgebruikt. Het schone drinkwater, energie, frisse lucht en voedsel is op. Na deze dag is alles wat we als mensheid verbruiken overschot, de aarde kan het niet opbrengen. We halen meer uit de aarde dan mogelijk is, met als gevolg een aarde die niet kan herstellen. Onze lucht vervuult en het klimaat warmt op.

Een andere reden waarom ik oprecht vind dat ik juist nu moet handelen is dat ik, geboren in het Wassenaar van de wereld, veelal nog niet direct de gevolgen ondervind van klimaatveranderingen. Terwijl juist mijn bijdrage aan de klimaatcrisis beduidend hoger is dan de gemiddelde wereldburger. De gevolgen zijn op vele plekken van de wereld al duidelijk merkbaar maar niet waar ik woon. Hier in Nederland wordt het klimaat hooguit iets aantrekkelijker, waardoor ik nog iets vaker in de zon op een terrasje zit. Of ik overweeg de aanschaf van een airco, voor de steeds warmere zomerdagen die mij en mijn kinderen uit hun slaap houden. Maar onder mijn luie terrasvoeten warmt de aarde zich verder op. Met grote gevolgen voor nu en op de langere termijn. Zo hebben miljoenen mensen nu al door deze opwarming te weinig te eten. In Nederland zijn de effecten ook langzaam maar merkbaar met de recente overstromingen en extreme regenval. Op langere termijn kunnen de gevolgen nog veel heftiger worden juist ook voor ons kleine, voornamelijk onder de zeespiegel liggende landje.

Goed, ik wil handelen. Maar welk gedrag dien ik te veranderen en welke actie kan ik ondernemen? En vooral, wat zijn de gevolgen van een ecologisch verantwoord leven voor mijn huidige vooral comfortabele leven. Kan ik bijvoorbeeld nog blijven wintersporten, een lekkere wijn drinken op een verwarmd terras met vriendinnen of verantwoord nieuwe schoenen kopen? Ik hoop het zo! Daarnaast vraag ik mij steeds vaker af of het eigenlijk nog wel zin heeft. Dit zal vast een bekend verschijnsel zijn. Al weet ik gerust dat mijn daden nooit op zichzelf staan. De vraag is dan ook niet enkel of het mij lukt duurzaam te leven. De net zo belangrijke onderliggende vraag is of wij de mensen zijn die de aarde en al haar leven de rug toe keren. Of zijn wij de mensen die opstaan? De mensen die besluiten in te leveren, te veranderen voor de langere termijn, voor een toekomst voor ons en ons nageslacht. Je begrijpt, op deze vraag der vragen heb ik het antwoord niet. Het enige dat ik momenteel weet is dat ik zelf wil veranderen en ga uitzoeken wat ik het beste kan doen. Deze zoektocht

leg ik vast met een nietsontziende eerlijke pen. Ik beloof jou als lezer dat ik de stemming erin houd. Wereldproblematiek is uiteraard geen reden om somber te zijn, zegt deze eeuwige optimist. Als het mij lukt, dan lukt het jou vast ook en zijn wij in elk geval samen de mensen die veranderen voor de aarde.

Wanneer ik via mijnverborgenimpact.nl een test doe om na te gaan wat mijn impact is, leer ik dat we 1,8 aardes nodig hebben als iedereen leeft zoals ik. Holy shit, zo'n super goed initiatief en helder weergegeven wat mijn impact is. Bizar hoe simpel het kan zijn om mij ervan te doordringen dat niets doen en afwachten niet mogelijk is. Nog mooier, Mijn verborgen impact komt ook met suggesties die ik kan opvolgen om mijn impact te verkleinen. De drie hoofdzaken waar ik mij op kan focussen volgens dit initiatief zijn: reizen, onze auto en onze woonsituatie. Juist vanwege mijn voorrecht en de vele mogelijkheden die ik heb, is het logisch te verwachten dat ik uit eigen beweging opsta. Als bedankje voor het leven dat mij zoveel goeds heeft gebracht. It's payback time!

Ecologisch verantwoord leven begint zo

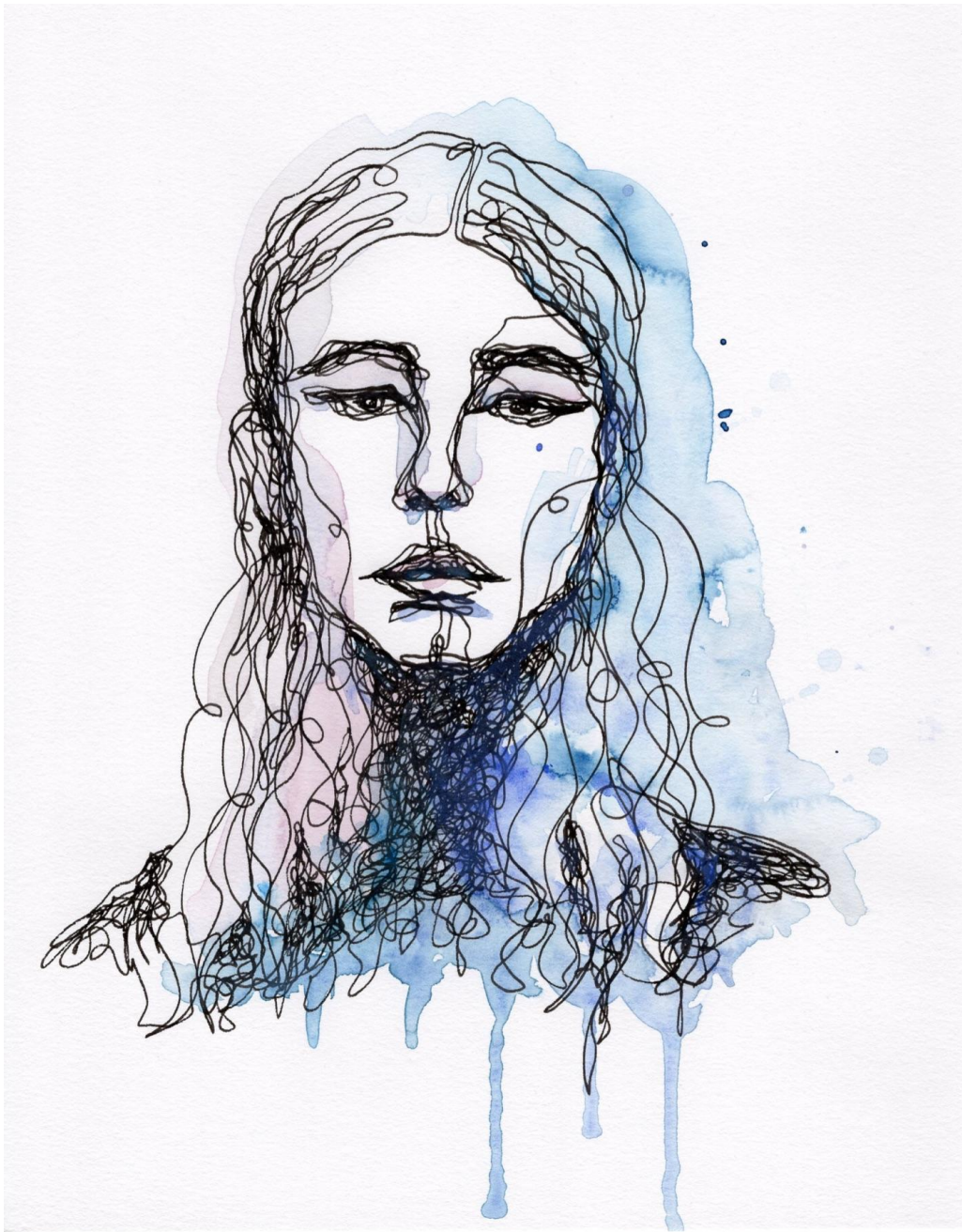
Snelle winst behaal ik door van energieleverancier over te stappen. Dankzij het super informatieve boek van Jelmer Mommers, 'Hoe gaan we dit uitleggen' (2019) weet ik van het bestaan van de jaarlijkse Groene Stroom Ranglijst op de website van Greenpeace. Deze lijst is samengesteld door De Consumentenbond, Natuur & milieu en WISE. De energieleveranciers krijgen een rapportcijfer waarbij een 10 het hoogst haalbare is. Mijn huidige leverancier 'EnergieDirect' komt er bekaaid vanaf met een 4.4. Helemaal als ik zie dat er maar liefst 15 partijen hoger scoren. Er zijn zelfs vijf leveranciers met een 10. Deze leveren niet alleen groene energie maar werken ook mee aan een omslag naar duurzame energie, aldus Greenpeace. Overstappen dus!

Maar waarom scoort mijn huidige leverancier zo laag? Het blijkt dat veel leveranciers grijze energie leveren, opgewekt via kolen- of kerncentrales welke ze verkopen als groene energie met behulp van certificaten. Dit wordt ook wel Greenwashing van stroom genoemd. Het is legaal en wettelijk toegestaan. Maar het is een handel die veel mensen op het verkeerde been zet. Met de beste bedoelingen zijn de certificaten in het leven geroepen; om meer mensen duurzame energie te laten gebruiken. Maar helaas heeft het niet tot het gewenste resultaat geleid en biedt het veel van de Nederlandse leveranciers de kans om jou te laten geloven dat ze je groene energie leveren. Het blijft een vrij ingewikkeld verhaal. Daarom ben ik dan ook zo blij dat een gerenommeerde objectieve partij zoals de Consumentenbond, een onafhankelijk onderzoek uitvoert en ik deze enkel hoeft te bekijken om te weten welke leveranciers daadwerkelijk duurzaam zijn.

Voordat ik overstap op een nieuwe leverancier zoom ik in op ons energieverbruik. Dankzij de zonnepanelen die we twee jaar geleden hebben geïnstalleerd, zijn we de afgelopen vier jaar van ruim 500 kWh naar -158 kWh gegaan. Kortom, onze zonnepanelen leveren meer op dan we momenteel verbruiken. Dit levert negatieve kosten op van -174,- euro. Als ik vervolgens het gasverbruik bekijk dan schrik ik wel. Waar we vier jaar geleden nog onder de 1500 m³ zaten, neemt het verbruik elk jaar toe met afgelopen jaar een top verbruik van 2340 m³, oftewel goed voor een bedrag van 2.115 euro. In vier jaar tijd een stijging van wel 56%! Terwijl we voor de aarde een daling van minimaal 50% nodig hebben op de zeer korte termijn. Treffend om te merken hoe weinig duurzaam of bewust wij bezig waren. Het schokt me, maar ik ben nog meer gemotiveerd om het aan te pakken. De eerste energieleverancier op De Groene Stroom Ranglijst met een 10 is Pure Energie. De website bevalt me en ik ben snel om. Het overstappen blijkt super simpel en binnen een halfuur is het gefixt. Een mooie en makkelijke eerste stap met een win-win situatie voor onze portemonnee en de aarde.

Vervolgens besluit ik dat het gasverbruik omlaag moet, sterker nog, ik wil van het gas af. Ons verbruik komt van de CV-ketel, onze gashaard en het gasfornuis. Samen met mijn vriend besluit ik dat we de gashaard verwijderen, met een beetje pijn in ons hart, dat dan weer wel. De schouw is echt de eyecatcher in onze woonkamer en de haard levert heerlijke en snelle warmte op in de winter maar we vinden simpelweg dat het echt niet meer verantwoord is gas, oftewel een fossiele brandstof waar de aarde een tekort aan heeft, te verbruiken voor de sfeer. Dus de nog goed functionerende gashaard wordt uit onze woonkamer gesloopt. Het gasfornuis staat vervolgens op de planning om te vervangen voor een inductiekookplaat. Daarnaast doen we een behoorlijke investering door te kiezen voor duurzame vloerverwarming om ons gasverbruik vanuit de CV-ketel binnenshuis maximaal terug te dringen. Een warmtepomp is de meest duurzame optie om je huis te verwarmen maar dit blijkt voor ons momenteel een te hoge investering en daarnaast neemt het veel ruimte in die wij niet echt hebben in onze tuin. Dus in plaats van de warmtepomp kiezen we voor vloerverwarming. Dit gaat ons energie besparen omdat het op een lage watertemperatuur van 35 graden werkt. Terwijl het verwarmen van onze oude radiatoren een veel hogere temperatuur vereist van 60 tot soms wel 80 graden. Een ander voordeel van vloerverwarming is dat de warmte veel gelijkmatiger wordt verdeeld. De warmte komt van verwarmingsbuizen die gelijkmatig verdeeld over de volledige ruimte van de vloer liggen. Zo bereik je sneller een comfortgevoel en kun je de thermostaat al snel twee graden lager zetten. Dit brengt me op de laatste snelle aanpassing; een nieuwe instelling voor onze huidige slimme thermostaat. Ik zet hem standaard op 20 graden, voorheen was dit 20,5, en laat hem om 7:30 aanslaan en om 21:30 afslaan. Dit levert een halve graad lager en een uur minder verwarming op per dag. Een kleine moeite en nog geen minuutje werk. Het maakt niet het verschil van de wereld, maar toch, elke beetjes helpen.

Zo hebben we binnen een aantal weken meerdere maatregelen genomen om onze impact te verkleinen. Het zijn geen moeilijke beslissingen omdat we weten dat we het goede doen. Wat vermoedelijk lastiger wordt zijn de daadwerkelijke gedragsveranderingen. Zoals geen vlees of vis meer eten. Of vaker de trein pakken naar mijn werk. Het voornemen is er, maar of mij dat gaat lukken?

Inspirerende initiatieven

Sinds ik deze eerste duurzame stappen heb gezet merk ik dat ik steeds meer oog heb voor wat er nog meer mogelijk is. De eerste duurzame stappen leiden geleidelijk naar meer. Tenminste dit geldt voor mij, wellicht is het ook zo gegaan bij de inmiddels duurzame boegbeelden, influencers of zelfs actievoerders. Steeds vaker zie ik ze voorbij komen in mijn social kanalen. Ze inspireren mij niet alleen, het zet mij ertoe aan om zelf ook actief te blijven. Op mijn manier weliswaar, ik ga de barricades niet op en ben absoluut geen vlogger maar door het onderwerp zo nu en dan aan te kaarten en door deze tekst te schrijven. Hierbij een paar beknopte voorbeelden van in mijn ogen super coole, slimme en inspirerende initiatieven of mensen.

In de Volkskrant lees ik over de internationale stichting Stop Ecocide Foundation. Zij zet zich onder andere in om te komen tot een internationale ecocidewet. Dit betreft erkende wetgeving tegen schade aan het milieu door nalatigheid. Zo kan ecocide, net als genocide en oorlogsmisdaden, berecht worden door het internationaal strafhof Den Haag. Ecocide strafbaar maken zal ook bijdragen aan een bewustzijnsverandering die moet plaatsvinden als het gaat om het milieu.

Een ander sterk initiatief komt van Milieudefensie. Zij hebben via de rechter geëist dat Shell haar CO₂-uitstoot drastisch vermindert. Terwijl ik dit schrijf is bekend geworden dat Milieudefensie deze zaak heeft gewonnen, met dank aan vele unieke en daadkrachtige mensen die zich met bovenmenselijke inspanning hebben ingezet om deze zaak te winnen, zoals klimaatadvocaat Roger Cox. De rechtbank van Den Haag heeft Shell bevolen de uitstoot met 45 procent te verminderen ten opzichte van het niveau van 2019. Dit was verre van wat Shell van plan was. Een baanbrekende uitspraak van een zaak die wereldwijd op de voet wordt gevolgd. Het is voor het eerst dat de bedrijfskoers van een oliemultinational via de rechter wordt afgedwongen. Het is daarmee een signaal dat het niet langer mogelijk is om de klimaatcrisis te negeren en je als bedrijf te scharen achter je kortetermijnwinst ambities of je aandeelhouders. Sterker nog, het is inmiddels mogelijk dat het omgekeerde gebeurt. Zo is in dezelfde week van de overwinning door Milieudefensie bekend geworden dat het Amerikaanse ExxonMobile door activistische aandeelhouders wordt gedwongen een groenere koers te varen. Bij een gebrek aan groene ambitie kun je inmiddels als organisatie op de vingers getikt worden en als dat niet werkt, dan blijkt een gang naar de rechter nu ook een optie. Steeds vaker stappen milieuorganisaties of burgers naar de rechter om het klimaat te beschermen.

Ook bij mij in de buurt is een dergelijk initiatief gestart tegen Tata Steel door strafrechtadvocaat Bénédicte Ficq en FrisseWind.nu. Ik heb besloten mij aan te sluiten bij

deze aangifte. Als omwonende en namens de planeet en mijn kinderen doe ik aangifte omdat de staalfabriek grenzen overschrijdt als het gaat om wat ze uitstoot. Ik vind dat dit in deze tijd niet meer uit te leggen is. Tata heeft verantwoordelijkheden en moet zich, net als andere grote multinationals, houden aan wat ze maximaal mogen uitstoten. De luxe is voorbij dat we een overschrijding door de vingers kunnen zien.

De Certified B Corporation is ook een initiatief om in de gaten te houden. Dit is een beweging waar organisaties en bedrijven zich bij kunnen aansluiten. Zij houden een innovatief bedrijfsmodel aan waarbij er een balans is tussen doel en winst. Bedrijven die zich aansluiten bij deze beweging dienen zichzelf juridisch te verplichten om altijd bij elk besluit dat ze maken het effect op hun werknemers, klanten, leveranciers, de gemeenschap en het milieu in overweging te nemen. Op hun website omschrijven ze zichzelf als een gemeenschap van leiders, die een wereldwijde beweging van mensen aandrijft die het bedrijfsleven als een kracht gebruikt om het goede te doen. Inmiddels zijn er bijna 4.000 bedrijven aangesloten. Er zijn zelfs een aantal grote namen aangesloten zoals Patagonia, Danone en Ben & Jerry's.

Tot slot mag Greta Thunberg niet ontbreken als voorbeeld. Het is zo enorm indrukwekkend om te zien wat zij met haar wilskracht teweeg heeft gebracht. Werkelijk elk boek dat ik de afgelopen tijd heb gelezen over het klimaat haalt Greta aan als voorbeeld van wat je voor de wereld als individu kunt betekenen. We kunnen simpelweg niet om haar heen, en laat dat nu precies ook haar bedoeling zijn. Ze besloot als vijftienjarige scholier op een dag niet naar school te gaan maar te staken voor het klimaat. Het lijkt een eenvoudige actie maar het is natuurlijk ook super origineel en het bleek mega effectief. Ruim zeven miljoen scholieren besloten in haar voetsporen te treden en ook te staken voor het klimaat. Zo heeft ze de grootste klimaatstaking ter wereld ontketend. Ook heeft ze tijdens de VN-klimaatop wereldleiders aangesproken op een bijzondere doeltreffende manier; 'The eyes of all future generations are upon you'. Bekijk eens haar speech van 23 september 2019. Ik kan het zelf niet met droge ogen uitkijken als ik zie hoe ze namens de jeugd verhaal haalt en volwassenen aanspreekt op hun tekortkoming in deze zaak. Het roept een gevoel van schaamte op bij mezelf. Het besef dat ik niet haar ben, maar meer lijk op de weggijkende wereldleiders. Ik hoor bij de volwassenen die de wereld voor hun kinderen verpesten. De volwassenen die weten dat er een ramp staat te gebeuren maar niet bij machte zijn te handelen. Tenminste, dat vertellen we onszelf. Laten we weigeren nog langer te geloven in dit verhaal. Kijkend naar deze daadkrachtige mensen en initiatieven, is het niet moeilijk te geloven dat individuele acties zin hebben. Deze mensen weten wat een van mijn favoriete zangeressen al sinds 1988 zingt: 'People Have The Power' - Patti Smith.

Gedicht - Liefde

Wat ik doe typeert mij
Hoe ik handel is wie ik ben

In mijn hoofd zit een ander
Denkend als mijn stem

Langzaam leert mijn lichaam
Wat ik werkelijk denk

Ik voel wat ik wil en begrijp het
Als ik bij jou ben

Eenvoudig te nemen duurzame stappen

Het butterfly effect in ogenschouw nemend blijf ik mijn kleine individuele acties uitbreiden. Er blijken tal van mogelijkheden te zijn. Elk nieuw product dat we thuis nodig hebben probeer ik zo bewust mogelijk in te kopen. Dit houdt in dat ik op Marktplaats struin of gebruikmaak van groene verkooppunten zoals Greenjump.nl. Idealiter koop ik zo min mogelijk of anders zoek ik het in een lokale winkel om een bezorgritje te besparen. Ik teken petities van Greenpeace, steun goede doelen zoals Milieudefensie en FrisseWind met een donatie of lidmaatschap en ik sluit me aan bij een aangifte tegen Tata Steel. Mijn kinderen probeer ik te inspireren door ze mee te nemen naar de natuur, tentoonstellingen, en ik lees ze zo nu en dan voor uit een super leuk boek: 'Janouk zoekt een duurzame wereld' (2020) van Janouk Kelderman. In maart van dit jaar waren de Tweede Kamerverkiezingen. Uiteraard is dit ook bij uitstek een moment om mijn mening te laten gelden. Ik stem op een groene politieke partij die de klimaatdoelstellingen behartigt.

Kiezen voor een duurzame bank, -energieleverancier, -zorgverzekering, -pensioenfonds of duurzame werkgever ligt ook in mijn cirkel van invloed. Van mijn huidige werkgever is software de core-business, niet perse duurzaam dus, al hebben ze wel een paar mooie nieuwe duurzame initiatieven. Een eenvoudigere stap is wat vaker de trein en OV-fiets naar mijn werk pakken in plaats van de auto. Mijn reistijd verdubbelt maar het voelt goed en een beetje extra beweging is natuurlijk ook niet verkeerd. Het lukt me dan ook vrij aardig voornamelijk met het OV naar werk te reizen. Al moet ik wel eerlijk zeggen dat ik in de zomermaanden ben gestart, karakter toon ik pas als ik dit in de winter ook volhoud. In een boek vol duurzame tips van Marije van der Made 'Dit gebeurt er als je duurzaam gaat leven'

(2021), leer ik dat 80% van alle Nederlandse autoritten korter is dan vijf kilometer. Eerlijk gezegd geldt dit ook wel een beetje voor de autoritjes van ons gezin. Stel nu dat we juist deze ritjes vervangen door met de fiets, OV of lopend af te leggen, dan bespaar je dus behoorlijk wat uitstoot. Deze kennis maakt dat ik als vanzelf vele korte ritjes wil schrappen en wil vervangen door de fiets. Het werkt zelfs redelijk verslavend de auto zoveel als mogelijk te mijden.

Marije van der Made schrijft ook over de negatieve gevolgen van fast fashion op mens en milieu. Dit zijn kledingbedrijven die razendsnel kleding kunnen maken zoals Zara en H&M. Helaas wordt het maken van deze kleding mogelijk gemaakt dankzij, in de meeste gevallen zwaar onderdrukte vrouwen en soms zelfs kinderen. Een ander nadeel van fast fashion is dat het meer afval oplevert omdat mensen hierdoor meer kleding kopen. Tot slot is het proces om de kleding te maken schadelijk voor onze planeet. Zo worden er chemicaliën gebruikt zoals pesticiden tijdens het verbouwen van katoen, die schadelijk zijn voor de gezondheid van mens en dier. En er wordt echt enorm veel water gebruikt om tot een kledingstuk te komen. 2700 liter water voor 1 katoenen t-shirt, dat is toch om te huilen. Of doe toch maar niet, anders verbruikt zo'n shirt nog meer water. Een beter idee is fast fashion zoveel mogelijk te vermijden. Dit gaat pijn doen, vooral Zara ga ik echt missen. Maar hoe dan wel verantwoord kleding te kopen? Milieucentraal heeft een [keurmerkenwijzer](#) waarbij er 28 labels te vinden zijn voor 'kleding', zoals de Fair Wear Foundation en Fairtrade International. Een andere tip is kiezen voor milieuvriendelijke stoffen met een lagere impact dan katoen, denim en polyester. Bijvoorbeeld Lyocell, Hennep, Bamboe of biologisch katoen. Deze stoffen vragen een lager energieverbruik en zorgen voor minder vervuiling. In de fashion industrie wordt veel geld verdiend en er vindt dan ook greenwashing plaats, net als in vele andere industrieën. Houd er dus rekening mee dat het vaak mooier wordt voorgespiegeld dan het lijkt. Zo, impact weer een klein beetje teruggedrongen, tenminste, als ik die nieuwe jas van Zara kan laten hangen....

Verhalen; onze superkracht

De grootste kracht en stap naar daadwerkelijke verandering is toch wel mijn geloof in de noodzaak. Mijn gevoel van urgentie en daarmee de drive en wil om te veranderen. Het motiveert. Erover nadenkend wat mij tot dit geloof heeft bewogen, zijn het toch vooral verhalen. Steengoede, mooie of krachtige vertellingen van de beste schrijvers, journalisten en wetenschappers. Zij maken dat we leren over de klimaatcrisis en overtuigen ons dat we hierop moeten acteren. Want wat gebeurt er met je als je een goed verhaal leest? Precies, je wilt het doorgeven! Juist dit is de kern van een goed verhaal en tegelijkertijd ook de kracht van ons mensen. We zijn tot veel in staat dankzij taal en onze verhaal-kracht. Laat ik kort aanstippen welke schrijvers en welke verhalen het waard zijn te delen.

Yuval Noah Harari overtuigde mij er onder andere van dat de vee-industrie één van de grootste misdaden is in de geschiedenis van de mensheid. Jonathan Safran Foer laat ons onszelf de vraag stellen waarom we dieren eten. Gary Ferguson vertelt mij in zijn boek 'De acht grote lessen van de natuur' (2019) op een meeslepende manier hoe wij verbonden zijn met alles dat leeft en hoe wonderbaarlijk het leven en de natuur is. Van hem leerde ik hoe bomen met elkaar communiceren en elkaar waarschuwen voor bijvoorbeeld brand. Oprichter van The School of Life London, Roman Krznaric, geeft mij het inzicht dat ik wil streven naar intergenerationele rechtvaardigheid, oftewel gelijke rechten voor alle mensen van vandaag en morgen. De onbevangen jeugd die ik heb gehad, zonder zorgen over mijn leefklimaat, gun ik elk mens. Nu en in de toekomst. En omdat de toekomstige mensen nog geen stem hebben, is het aan ons om ook uit hun naam en leven te handelen. Rutger Bregman heeft met 'De meeste mensen deugen' (2019) mijn natuurlijke vertrouwen in ons mensen en onze wil om het goede te doen gesterkt. Miriam Lancewood beschrijft in haar boek haar leven in de wildernis. Het is voor mij een bevestiging dat wij mensen bevreemd zijn van onze natuurlijke eigenschappen. Eric Holthaus leert mij met zijn boek 'De toekomstige aarde' (2020) dat een deel van de oplossing voor de klimaatcrisis gevonden kan worden in het bespreekbaar maken van deze globale crisis en door oplossingen met elkaar te delen. Juist dit vermogen om verhalen te scheppen en door te geven is wat mij betreft onze superkracht. Vreemd eigenlijk dat deze grote namen 'schrijvers' worden genoemd. Ze

gebruiken het schrijven als middel om hun verhaal te vertellen. Er zou een woord moeten komen voor een groot verteller, iemand waarnaar we willen luisteren zonder dat zij of hij zichzelf als een profeet, missionaris of sekteleider ziet. Mijn schrijven is het resultaat van mijn filtering in al deze verhalen en komt vast voort uit de menselijke behoefte aan orde, aan antwoorden, aan richtlijnen voor het leven anno 2021. Of ik wil me simpelweg aansluiten bij de oeroude menselijke behoefte tot het vertellen van verhalen met een boodschap. Wat ons raakt beweegt ons.

Gedicht - Woordenschat

Hoe kan ik je tonen hoe ik mij voel
De rijkheid niet in woorden te vangen
Als bomen zij aan zij in een nat woud
De wortels verstrengeld in elkaar
Uit het zicht maar innig en eeuwig voelbaar

Zo wrijf ik herinneringen op papier
Vang slechts vage flarden gedachten
Terwijl takken mij fluisteren over de wind
Wellen druppels uit de modder grond
Als mijn voeten ze raken, op in mijn mond

Het is de lust dat sijpelt langs hun stammen
Het groen gekleurd door jeugd en kracht
De bittere smaak van schimmels en zwammen
het geluid van langzaam kreunend hout
Dieper, steeds dieper in 't worstelend woud

Als takken zwiepen mijn overtuigingen en wil
Vrij in de ruimte, bedoeld te bewegen
Terwijl onder mijn benen, elke wortel vastligt
eindig leven voedt elk begin, zo ook mijn pad
Wijze woorden van bomen, mijn woordenschat

De wereld redden begint bij het ontbijt

Goede titel niet? Ook een boek van Jonathan Safran Foer. Het eten van dieren ervaren velen van ons als een natuurlijk goed. Totdat je erbij stilstaat wat dit voor de dieren betekent. Totdat je werkelijk leest, ziet en ervaart hoe consumptiedieren leven. Totdat je inziet hoe onrechtvaardig maar ook vervuilend deze industrie is. Ik heb dit soort boeken, beelden of kennis bewust lange tijd niet willen zien of lezen, juist omdat ik een tevreden niet-vegetariër was. Foer legt uit hoe we onszelf verhalen vertellen om ons eetgedrag te rechtvaardigen, maar ook hoe deze verhalen onze onwetendheid in stand houden. Herkenbaar, zo heb ik jarenlang oprecht gevonden dat iemand die vegetarisch eet, toch vooral een beetje moeilijk doet. Ik schaam mij nu echt voor deze overtuiging.

Door totaal andere verhalen tot mij te nemen, ben ik honderdtachtig graden van mening veranderd en vind ik vegetarisch eten simpelweg de enige weg, bijna niet eens meer een keuze. Niet enkel vanwege het dierenleed, maar ook vanwege de extreem vervuilende vee-industrie. Het klopt gewoonweg niet. Dit is ook voor mij het moment te stoppen en niet langer vlees of vis te eten. Verrassend genoeg is het eigenlijk helemaal niet zo moeilijk. Het gevoel dat ik het juiste doe maakt dat de eerste weken eenvoudig verglijden zonder vlees of vis. Pas wanneer ik op vakantie ben, voel ik voor het eerst de behoefte om weer wat vis te eten en bestel ik zelfs een pannetje mosselen zonder te beseffen dat dit natuurlijk geen onderdeel van een vegetarisch dieet is. Op dit soort momenten besluit ik niet al te moeilijk te doen, ik eet het pannetje mosselen met veel smaak. Toch blijft het bij een enkele uitzondering. Opvallender is de weerstand die ik steeds vaker begin te voelen als ik grote stukken vlees zie. De geur ook, het verleid me simpelweg niet meer en begint me zelfs tegen te staan. Al na een paar weken voelt het als een absolute verbetering, deze vegetarische levensstijl. Bijzonder hoe snel iets gewoon en zelfs geaccepteerd of gewenst kan worden voor jezelf. We blijven wonderlijke wezens.

DEEL II

ZEE

Tja, die grot. Die leek heftig. Het was donker, stil en onbekend. Voortdurend op je hoede zijn. De wil om verder af te dalen maar ook de angst om de weg terug te verliezen. Nu, een paar weken later, brengt deze zelfde grot mij nog altijd een herinnering aan donkerte, aan spanning, maar ook aan een gevoel van geborgenheid, ja zelfs een soort veiligheid. Helemaal ten aanzien van de plek waar ik mij nu begeef. Open water. Midden op zee drijf ik rond. Waar ik ook kijk zie ik water, golvend water. Geen enkel teken van leven. Onder mij trekt de duisternis van de diepe oceaan. Om mij heen één grote natte koude leegte. Waarom, vraag ik mij nu af, waarom heb ik ooit de grot bezocht. Waarom ben ik afgedaald en vooral; waarom ben ik daar niet gebleven? Het enige dat mij houvast biedt is schrijven. Als een maniak stromen de woorden uit mij, alsof het schrijven mij laat drijven in deze zee van de wereldwijde klimaatcrisis. Maar het schrijven schept juist golven. Torenhoge golven die steeds hoger oprijzen, voor ze over mij heen uiteenspatten. Er is al lang geen weg meer terug. Ik schrijf de ballast uit mijn hoofd omdat ik anders zink. Omdat de wanorde lonkt. Maar ook omdat het negeren te zwaar is gaan wegen en mij als een baksteen omlaag trekt. Niet schrijven staat gelijk aan opgeven, terugglijden. Een onmogelijkheid. De grot is inmiddels onbegaanbaar en mijn veilige basis heb ik voor altijd opgegeven. De enige weg terug is omlaag, de koude duistere diepte van de oceaan. Dus ik schrijf.

Paniek

De duisternis ligt op de loer. Terwijl ik in de wachtkamer van het ziekenhuis wacht op een controle afspraak met mijn arts trekt het zwarte aan me, heftiger dan anders. Ik lees 'De Fundamenten' van Ramsey Nasr. Om mij heen komen en gaan mensen de wachtkamer in en uit. Het ontgaat me, ik kan enkel nog de woorden van Nasr tot me nemen. Het spreekuur van mijn arts loopt gigantisch uit dus ik heb de tijd. Het boek scheurt mijn weten zo ver open

dat het bijna fysiek pijn doet. Zo krachtig schrijft hij zijn woorden mijn hoofd in. Nasr declameert hoe fout alles is, hoe achterlijk we handelen, hoe we niets maar dan ook niets waard zijn, maar vooral ook, wat een gigantische bende we ervan hebben gemaakt.

Mijn ogen kunnen niet verder. Ik overweeg te huilen maar het wil niet. Niet omdat er mensen om me heen zitten. Nee, ik herken dit niet. Het is omdat ik meer voel dan verdriet, een soort radeloos zijn neemt bezit van mij. Dit gevoel vraagt om paniek. Hardop wil ik hier uiting aan geven. Ik wil de mensen die hier zo stil zitten te wachten roepen dat het helemaal mis is. Dat onze boot zinkt en het water komt! Dat we moeten rennen! Mijn actiebereidheid is groot. Mijn lichaam staat aan.

Plots besef ik dat het zo moet voelen, wanneer gekte je overmand. Het is sterker dan al het andere, het is de enige waarheid. Dit verklaart waarom het niet meer uitmaakt wat je omgeving van je denkt, jij uit slechts dat wat geuit dient te worden. Juist dit inzicht zorgt ervoor dat mijn gevoel van radeloosheid langzaam wegzakt. Ik ben weer overgegaan op het beschouwen van mezelf en dat roept mij tot de orde. Langzaam word ik kalmer tot ik weer verder kan lezen alsof er niets is gebeurd. Er is ook niets gebeurd. Voor de mensen in de wachtkamer niet. Voor mij niet. Of toch wel? De arts verklaart mij gezond. Het enige dat hem opvalt is dat mijn bloeddruk wel wat hoog is. 'Dat komt omdat er een catastrofe gaande is en wij dragen oogkleppen, we willen het niet weten en we doen niets!' Had ik kunnen schreeuwen. In plaats daarvan knik ik en haal mijn schouders op.

Duik ik onder voor mijn eigen gekte? Of gebruik ik de beschouwende kalmte als een deken voor mijn en onze reddeloosheid?

De rest van de dag besluit ik nog wat te werken en in de avond ga ik sporten. Dan ben ik vrolijk. Lichtvoetig ren ik door de duinen. Wat een ongelooflijk sterk spul; deze onnozele levenslust. En wat laat ik mijn geweten bakzeil halen. Sussen die handel. Stil maar gekkie, je bent schattig als je zo serieus doet. Doe maar niet, straks verdwaal je nog. Weet je wat, draai je anders even lekker om. Kijk even de andere kant op terwijl ik je masseer. Doe even een dutje en je bent er weer. Kijk eens aan, zo ken ik je weer. Welkom terug lieverd, ik hou toch zo van jou.

Zal ik dit vaker gaan ervaren? Is dit onderdeel van het proces van niet langer wegstijgen, of is dit nu bezinning? Word ik wakker of draai ik door. Angst voel ik niet, wel een soort drive om door te gaan. Om deze beschouwende blik in te zetten en zo tot een begrip te komen. Het begrip waarom ik al die tijd heb weggekeken als het gaat om het klimaat. Waarom ik al die tijd bewust nalatig ben geweest. Maar ook waarom ik nu wel handel. Ik besluit te doen wat ik al een week voor me uitschuif. Een afschuwelijk filmpje bekijken dat mijn zusje mij via de

chat heeft gestuurd. Iets schrijnends uit het slachthuis met levende in doodsangst verkerende varkens. Meer weet ik nog niet. Al weken zit ik middenin mijn omwenteling. Sinds vijftien dagen eet ik geen vlees en vis meer. Erken ik de totale misstanden als het gaat om de vee-industrie maar ook de negatieve impact ervan op het klimaat. Drijf ik richtingloos maar maniakaal schrijvend op volle zee. Maar dit filmpje bekijken, gewoon even bekijken, lukt mij al dagen niet. Je weet pas echt wat je al wist als je het weten niet eens onder ogen kunt zien. Of zoiets. Had Cruijff nog maar bestaan, dan had hij mijn ervaring nu in een zin kunnen samenvatten. Misschien had hij gezegd: 'Je verkiest zelf de open zee maar je wilt niet drijven, hoe dan?'. Ik besluit nu echt het filmpje te bekijken, dus ik kijk.

Gedicht - Zwarte Lot

Naakte zwammen staren
In de zoete zwarte nacht
Daar ligt klein gebogen
Een blaadje, smal en zacht

Het drijft als wil het blijven
Maar zinken is haar lot
Een sprinkhaan dat kan dansen
Maakt haar glans kapot

Tachtig witte lelies
Doen haar hoop geen goed
En daar komt al de regen
Dat drupt haar tegemoet

Langzaam wordt ze zwaarder
Verzetten heeft geen zin
Ze zakt tot op de bodem
En ademt duister in

De poel heeft haar verraden
Met haar vette zwarte glans
Op het niets willen drijven
werd haar dodendans

Wat weten we nu echt over de klimaatcrisis

De mens verbrandt nog altijd veel fossiele brandstoffen, zoals olie en gas, waardoor de hoeveelheid kooldioxide (CO₂) in de lucht stijgt. Dit gas houdt warmtestraling van de aarde vast, in plaats van dat het het doorlaat tot buiten de dampkring. Hierdoor blijft deze warmte in de atmosfeer hangen. Je kunt stellen dat er een soort broeikas ontstaat. Dit is ook de reden waarom deze gassen ook wel broeikasgassen worden genoemd. Precies deze toename van CO₂ is de reden van de opwarming van de aarde. Al sinds 1997 is er geregeld een bijeenkomst van de meeste landen van de wereld om deze klimaatproblematiek te bespreken. De Verenigde Naties organiseert jaarlijks een conference of Parties (COP) om de laatste wetenschappelijke inzichten met aanwezig zijn door te nemen en tot een klimaatbeleid te komen. Deze inzichten worden onder andere vijfjaarlijks in een rapport uitgebracht door het VN-panel Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Dit is een panel bestaande uit honderden experts van over de hele wereld, met als doel de klimaatverandering te evalueren. Tijdens mijn schrijven verschijnt het meest recente rapport (2021). In het IPCC-rapport wordt onder andere geconstateerd dat de temperatuur van ons klimaat is gestegen met zo'n 1.1 graden celsius sinds de industriële revolutie (rond 1750). Daarmee is het onmiskenbaar aangetoond dat de opwarming op aarde veroorzaakt is door menselijk toedoen. Er zit zelfs 40% meer CO₂ in de lucht dan een paar eeuwen geleden. De huidige temperaturen zijn de hoogste van de afgelopen 125.000 jaar. Ook wordt in het rapport uitgelegd dat de opwarming van de aarde enkel kan worden tegengegaan door de uitstoot van broeikasgassen een halt toe te roepen. Wanneer de uitstoot de komende 28 jaar gelijk blijft, zal de temperatuur uiteindelijk met 4 graden celsius stijgen. Het goede nieuws is dat we de mate van opwarming zelf in de hand hebben. Feit blijft dat met opwarming het extreme weer, wat zich al op verschillende plekken in de wereld heeft laten zien de afgelopen jaren, ook zal toenemen.

Het blijkt dat de klimaatverandering zichzelf versterkt. Echter, het is moeilijk te voorspellen in welke mate dit gebeurt. Zo leidt een opwarming tot het smelten van veel poolijs, met als gevolg meer niet-witte oppervlakten op aarde, wat ertoe leidt dat het aardoppervlak minder zonnestraling direct terugkaatst en juist nog meer warmte opneemt. Als dit wat onduidelijk voor je is, moet je maar denken aan een ontzettend warme stranddag en het verschil tussen een wit t-shirt, dat de zon weerkaatst, en een zwart shirt dat de zonnewarmte absorbeert zodat je het alleen nog maar warmer krijgt. Een andere mogelijke versterkende werking van de opwarming heeft te maken met de permafrost. Dit is de permanent bevroren bodem van het gebied rond de noordpool. In de permafrost ligt veel, heel veel CO₂ opgeslagen. Wanneer de permafrost smelt zal deze CO₂ in de lucht terecht komen en daarmee zal de uitstoot van CO₂ dus nog meer toenemen met als resultaat een nog warmere aarde. Deze hogere temperaturen jagen weer de stofwisseling van microben, zoals bacteriën en schimmels, aan. Ook zij stoten daardoor weer meer broeikasgassen uit. Het is een welbekend sneeuwbaaleffect. Een beetje opwarming leidt tot steeds meer veranderingen met opnieuw nog meer opwarming tot gevolg, waardoor het effect alleen maar toeneemt. Met als lelijk resultaat: verstoorde ecosystemen over de hele planeet.

Op 4 mei 2019 verscheen het rapport van een groep wetenschappers, gefinancierd door de VN, die onderzoek doen naar biodiversiteit en ecosystemen op onze planeet (IPBES). Deze wetenschappers voorspellen een massale sterfte van één op de acht levensvormen op aarde dankzij de extractieve, exploiterende wereldeconomie. Volgens hen zijn het met name de huidige methoden van landbouw, ontbossing en verstedelijking die de algehele ecologie op aarde verstoren. De gevolgen van de klimaatcrisis zijn talrijk. Koraalriffen en kuststeden sterven. Het weer wordt extremer met meer kans op natuurrampen, zoals bosbranden en overstromingen. De stijging van de zeespiegel. Het verdwijnen van vele ecosystemen en levensvormen op aarde. Vooral de arme gebieden in de wereld zullen het hardst getroffen worden door de klimaatverandering. Miljoenen mensen zullen als gevolg van de klimaatverandering sterven, en er zal een enorme toename van klimaatvluchtelingen komen van honderden miljoenen mensen.

Wetenschappers zijn het erover eens. We moeten ons gedrag radicaal veranderen als we willen voorkomen dat we afstevenen op een klimaatramp van wereldwijde proporties. Ze roepen landen, bedrijven en burgers op nu actie te ondernemen om niet de 1,5 of 2 graden norm te overschrijden. Deze norm is in 2016 in een internationaal klimaatverdrag door de meeste landen van de wereld bepaald. Waarom 1,5 graad? Omdat wetenschappers hebben berekend dat we bij die opwarming de gevolgen nog redelijk kunnen beheersen. Om het doel van 1,5 graad opwarming te behalen moet volgens het IPCC de uitstoot van broeikasgassen in 2030 met de helft dalen ten opzichte van 2010. Over slechts 29 jaar, in 2050, mag er zelfs helemaal geen uitstoot van broeikasgassen meer zijn. Dit vraagt om een hervorming van de economie, van onze landbouw en van de complete voedselketen.

Kortom, de mensheid moet hervormen, we moeten nieuwe maatstaven krijgen en onze normen en waarden aanpassen.

De kapitalistische keerzijde

De klimaatdoelstellingen zijn vrij helder, toch? Vanuit mijn 'het glas is halfvol' mentaliteit denk ik nu: fossiele brandstoffen bannen, duurzaam energie opwekken, huis verduurzamen, auto laten staan, zo min mogelijk vliegen en over op een overwegend plantaardig dieet, check! Uiteraard is dit te kort door de bocht en houden deze gedragsveranderingen geen rekening met ons bestaan als consument in de hedendaagse economie. Deze economie en ons gedrag wordt gedreven door de verhalen van vandaag de dag. De verhalen die voortkomen uit onze cultuur en de tijd waarin we leven. Een erg belangrijk en bepalende factor in ons zijn is ons geloof in geld en in een economie van oneindige groei en vooruitgang. Dit is een overheersend denkbeeld dat de aarde en veel van haar leven helaas geen goed doet. Dit oneindige groei-denkbeeld ligt aan de basis van het kapitalisme en consumentisme. Oftewel een economisch systeem dat gebaseerd is op winst, en consumenten nodig heeft die altijd maar meer willen. Elke onderneming met een winst oogmerk doet er alles aan om ons ervan te overtuigen dat we het product willen hebben. Sterker nog, dat we niet zonder het product kunnen. Op deze manier is de druk van het kapitalisme op ons bestaan als de zwaartekracht. Het trekt voortdurend aan ons, zonder dat we het zien.

Als ik hierbij stilsta duizelt het me. Alle organisaties van de wereld willen allemaal hetzelfde: groei en winst. En allemaal zijn ze daarvoor afhankelijk van mij en mijn medemensen. Moet je nagaan wat een ongekeerde kracht daar vanuit gaat. Wat een druk dit is voor jou, mij, voor ons mensen. Deze oneindige economische groei die wordt nagestreefd blijkt ten koste te gaan van alles wat leeft. Dit is op de langere termijn dus eerder achteruitgang dan voorspoed. Meer is niet altijd beter. Want wat heeft een carrière voor nut als ons huis zo direct door de zee wordt overspoeld? En waarom zouden we een pensioen opbouwen als ons pensioenfonds belegt in zaken die de aarde en haar inwoners geen goed doen? En wat

hebben we aan veel geld als het verdiend wordt ten koste van de aarde. We moeten zoeken naar nieuwe economische modellen die rekening houden met de natuurlijke grenzen van de aarde. We moeten streven naar doelen die niet enkel onszelf maar ook de aarde goed doen. We moeten leren kijken en handelen met een langetermijnblik.

Ik begrijp heel goed dat ik nu niet moet voorstellen om dan maar het concept 'geld', 'winst' of 'economie' de rug toe te keren. Daarnaast is het belangrijk om te beseffen dat ik het hier niet heb over enkel kwaadaardige systemen. Er komt ook veel goeds voort uit het kapitalisme. Alleen al de manier waarop we momenteel kunnen leven en in vrijheid kunnen denken is hier ook een voortvloeisel van. Toch is het belangrijk stil te staan bij de keerzijde van dit kapitalistische gedachtegoed. Het effect ervan op onze aarde is zeer negatief. Dus het is tijd voor hervorming!

Mar-lines en bomen

In oktober 2020 besloot ik Mar-lines.com op te richten. Een sociale onderneming waarbij de opbrengst van elk kunstwerk zeven nieuwe bomen oplevert. Zo werd ik voor het eerst eigenaar van mijn eigen onderneming. Ik verkoop tekeningen aan klanten in binnen- en buitenland. De meeste tekeningen gaan voor 50 of 95 euro de deur uit. Voor elke verkochte tekening doe ik een donatie bij Trees for All voor zeven bomen. Zij gebruiken dit geld om bomen te planten in een ver land of in Nederland.

Het viel me al snel op dat ik mijn succes van deze onderneming volledig baseer op het aantal bomen die er inmiddels zijn geplant. Als iemand mij vraagt hoe het gaat met Mar-lines, noem ik met trots de opbrengst van het aantal geplante bomen. Als iemand een tekening bestelt, kan ik het niet laten direct uit te rekenen waar de bomen-teller op mijn website nu weer op uitkomt. Kortom, ik voel een geluksgevoel en een gevoel van succes dat opeens niet meer gekoppeld is aan geld, maar aan het creatieve proces en de hoeveelheid tekeningen en bomen die hieruit voortkomen. Geloof me, dit geeft een ander soort energie dan het ontvangen van mijn maandelijkse salaris. Wat ik nog wel nodig heb om van rond te komen. Het werk voor Mar-lines doe ik momenteel voornamelijk in de avonden of in het weekend, naast mijn kantoorbaan van 32 uur. Vandaar dat dit verhaal wel een disclaimer bevat: ik kan in bomen in plaats van in geld denken omdat ik tijd heb om me te ontplooien en een baan heb die mij voldoende betaalt om te kunnen tekenen voor bomen. Desondanks is deze persoonlijke ervaring voor mij wel een voorbeeld van een nieuwe vorm of andersoortig economisch winstmodel. Wie weet wat creatieve mensen hier nog mee kunnen.

Ons gemak, onze verslavingen

Geld is macht. De rijkste organisaties hebben wereldwijd de macht in handen. Een radicale verandering van onze kant betekent machtsverlies voor hen. Zonder een oordeel te vellen, of een organisatie als evil te bestempelen, is het belangrijk ons hiervan bewust te zijn. Machthebbers zijn niet gebaat bij verandering en zetten zich in om een status quo, oftewel de huidige toestand te behouden. Hoe? Door het ons gemakkelijk te maken. Want gemak dient de mens. Gemak maakt ons laks. Vandaag heb ik de wasmachine gebruikt, de waterkoker, de douche, een auto maar ook Youtube, Spotify en Google. Voor elk type product en dienst geldt dat een organisatie een strijd levert, de strijd om mijn aandacht zodat ik voor hem kies en nooit meer zonder wil. Waarbij men de nieuwste inzichten uit de psychologie inzet om ons, om mij verslaafd te maken. Dit gaat verder dan we kunnen vermoeden. Het zijn vaak zaken waar ons onderbewuste op reageert, die gelukshormonen bij ons vrijmaken zonder dat we dat doorhebben. Bekende voorbeelden zijn de pingeltjes van onze telefoon. Die zijn precies op de toonhoogte waar onze hersenen het beste op reageren. Zowel databedrijven, supermarkten als casino's gebruiken inzichten uit de psychologie om onze aandacht te winnen. Om ons tot 'slaaf' te maken van hun industrie. Er valt momenteel veel geld te verdienen aan de kennis over onze verslavingen.

De waarde van data

Het is geen nieuw inzicht; een aanbod dat te mooi lijkt om waar te zijn is dat waarschijnlijk ook. Denk aan de vele gratis diensten, zoals Google, Facebook en Instagram die het ons gemakkelijk maken. Ons gebruik van deze diensten, oftewel onze data, maakt deze bedrijven rijk. Met meer geld kunnen ze meer en vooral ook slimmere mensen aannemen en technologieën ontwikkelen. Zodat ze nog beter in staat zijn om mij afhankelijk van hun dienst te maken, en nog machtiger en rijker te worden. Melanie Mitchell schrijft in haar boek 'Artificial Intelligence' (2019) treffend hoe de slimste en beste wetenschappers gekaapt worden door Google, Microsoft of interessante startups in Silicon Valley. Deze wetenschappers moeten behoorlijk sterk in hun schoenen staan om niet verleid te worden door wat de techbedrijven hen als data-science expert te bieden hebben. Met de opkomst van deze datareuzen blijkt data bijna net zoveel waard als geld. Sterker nog, volgens Victor Mayer Schönberger en Thomas Ramge gaat data op termijn geld vervangen en staan we aan het begin van een economie die volledig wordt gedreven door data. Dit en meer lees ik in hun boek 'De Data Economie' (2018). Een simpel gegeven dat duidelijk maakt dat we inderdaad deze kant op gaan, is dat momenteel de rijkste bedrijven ter wereld databedrijven

zijn. Ons Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft in januari van dit jaar (2021) laten weten dat ze zijn begonnen met het berekenen van de waarde van data, zodat dit ook terug te vinden is in de statistieken. Dit doen zij overigens in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Het is geen eenvoudige opdracht, omdat de waarde van data momenteel nog niet één op één is terug te rekenen in de financiële data. Vooralsnog bepalen ze de waarde van data door te kijken naar de kosten die een bedrijf maakt bij het verkrijgen van de data. Dit bestaat onder andere uit de werktijd, loonkosten, opslagkosten en het winstpercentage van het bedrijf. Mooi initiatief lijkt me, en zeker nuttig binnen de huidige data-economie. Maar zet daar wel alsjeblieft een maat tegenover die berekent wat de waarde van de aarde is. Ik ben benieuwd hoe de aandacht momenteel verdeeld is van ons ministerie van Economische Zaken en Klimaat als het gaat om klimaat versus de economie. Zouden klimaatdoelen ten koste mogen gaan van economische doelen en belangen van ons land?

Like de like, of je wilt of niet

Hoeveel mensen ken ik in mijn omgeving die nog nooit genetflix hebben, of nooit Spotify gebruiken? Zou er een persoon in de westerse wereld bestaan van onder de veertig jaar die nog nooit gebruik heeft gemaakt van Google? Ik vrees van niet. Nu geloof ik oprecht dat al deze organisaties simpelweg ook komen bovendrijven omdat ze een prachtig en goed werkend product hebben en wellicht ook de beste intenties voor hun gebruikers. Neem bijvoorbeeld Spotify, wat mijn persoonlijke muziekbeleving nogal op zijn kop heeft gezet. Maar ook wereldwijd heeft het tot een ware revolutie in de muziekbranche geleid. Dat neemt niet weg dat dit soort organisaties gedijen bij onze afhankelijkheid van hun dienst. Ze bestaan bij de gratie van ons gebruik, of beter nog bij onze verslaving aan hun service. Deze kennis verlost ons nog niet. De pingeltjes, rewards of 'likes' blijven ons collectief in hun macht hebben en laten niemand onberoerd. Net als elke verslaving is er veel wilskracht en gedragsverandering nodig om het te kunnen weerstaan. En ze weerstaan lijkt me wel verstandig. Want voor we het weten zijn we een jaar verder. Een jaar waarin we heerlijk hebben gebingewatched, ongelofelijk veel uur hebben besteed aan het staren naar social filmpjes en oneindig veel van onze data volledig gratis hebben verstrekt aan datareuzen. Naast dat het ons op geen enkele manier dient ons zo gezapig te gedragen, blijft met ons gedrag de macht ook onveranderd liggen bij aandeelhouders van grote multinationals, aangedreven door geld en bedoeld om meer geld te maken. Juist deze economie gebaseerd op groei helpt onze aarde niet. Mensen als gebruiksslaaf zijn het beste verdienmodel. Dus multinationals zouden echt behoorlijk stom zijn als zij dat gebruik bewust teniet doen zodat we meer tijd overhouden om het huidige economische model te betwifelen. Hetzelfde model waar zij zo goed op gaan. Of ernstiger nog, zodat we ten strijde kunnen trekken

omdat het lijkt alsof tegenwoordig iedereen zich in de Matrix bevindt en een blauwe pil heeft genomen. De pil van bewuste luiheid, afhankelijkheid en zogenaamde onwetendheid, gratis verstrekt door organisatie x.

Weg met de a la minute behoeftebevrediging

Maar hoe moeten we ons dan gedragen als consument in een kapitalistisch systeem? Niet zoals al die bedrijven willen dat we ons gedragen! Tuurlijk, ze weten waar we van houden en hoe we graag reageren. Ze weten waar we op aan gaan. Maar nooit kunnen ze ons 100 procent voorspellen. Juist onze kracht zit hem in dit stukje onvoorspelbaarheid. Juist de verrassende gedragingen bepalen onze toekomst. Niet alle data-modellen over ons gedrag, deze zeggen enkel iets over ons verleden. De eerste stap in de goede richting lijkt me bewuster consumeren en verantwoordelijkheid nemen voor de gevolgen op het milieu bij het vervaardigen van het product. Niet langer kiezen voor de goedkoopste, makkelijkste of snelste optie. Neem Gorillas, de nieuwe bezorgingsdienst voor boodschappen. Zij onderscheiden zich van andere bezorgservices met het business model dat een bestelling binnen tien minuten geleverd wordt. Wat mij stoort aan dit model is dat het ervan uitgaat dat dit de wens is van mij als consument. Want eigenlijk wil ik dit helemaal niet. Nooit heb ik gedacht dat het belangrijk is om binnen tien minuten een bestelling in huis te hebben. Ik kan me werkelijk geen situatie indenken waar het daadwerkelijk nodig is en ik vermoed dan ook dat maar weinig consumenten dit echt willen of belangrijk vinden. Gorillas heeft net als veel andere organisaties een slim businessmodel dat is gebaseerd op onderscheidend vermogen en verdient snel geld aan ons verlangen tot meer en onze neiging tot gemak en comfort. Waar is het einde van deze ratrace in tijd en het onbeperkt kunnen aanschaffen van allerlei spullen? Dit is geen vooruitgang maar achteruitgang. De kosten zijn hoger, nog los van het risico dat het personeel loopt, doordat ze als een gek door de stad moeten scheuren om mijn bestelling op tijd af te kunnen leveren. Gorillas is uiteraard slechts een voorbeeld en werkt exemplarisch voor de meeste organisaties en onze economie als geheel. Het hele systeem is erop gericht een consumentenvraag te creëren en zo snel mogelijk aan deze vraag te voldoen, zodat er direct ruimte vrijkomt voor een volgende vraag. Maar de kosten zijn veel te hoog. Niet enkel het klimaat betaalt de rekening. Ook het personeel van veel van deze organisaties, die onder steeds erbarmelijke omstandigheden hun werk dienen te doen. Laten we collectief stoppen met het idee dat het bezitten van veel (luke) goederen en diensten samenhangt met geluk en voorspoed. Doorzie de reclames die inspelen op onze angsten, verlangens en de wens om erbij te horen:

‘Je hoort er pas echt bij als je dit product draagt’, of ‘Je bent de ultieme vrouw als je er zo uitziet’. ‘Echte mannen drinken...’ ‘Werkelijk geluk volgt na de aanschaf van dit

middel'. 'Je bent succesvol als je in staat bent dit te kopen'. 'Jij kiest toch ook voor ' (de eeuwige status quo?).

Duurzaam consumeren - alleen ongemakkelijk in het begin

Ik neem me voor om me iets bewuster te zijn van gemak, en daarmee ook wat het met mij en mijn onafhankelijkheid en vooral mijn tijd doet. Een langzame maar geleidelijke beweging zet ik in gang, weg van wat ik als vanzelfsprekend beschouw, van gratis diensten of aanbiedingen die te mooi of te goedkoop zijn om waar te zijn. Een voornemen dat waarschijnlijk sowieso al tot meer duurzaamheid leidt. In ieder geval ben ik bewuster, en dat is wel het minste wat ik deze aarde kan bieden. Een bewuste aardbewoner die kiest voor duurzaam boven gemak. En ja, dat levert dus ongemak op of moeite en het kost tijd en geld. Net zoals ik een jaar geleden heb besloten om elke cookiemelding werkelijk in te stellen en nooit meer direct op akkoord te klikken. Niet gemakkelijk, niet snel, maar het went wel en voelt (en is) zoveel malen beter!

Ik consumeer bewust door duurzame spullen te kopen. Of nog beter, de spullen die ik nodig heb te lenen of tweedehands te kopen. Zo verklein ik mijn impact op de planeet en laat mijn stem gelden als bewust consument. Ook komt er een drang om overbodige spullen weg te geven. Het consuminderen komt min of meer vanzelf in milde vorm op gang. Pas nu besef ik dat ik eigenlijk al mijn hele leven consuminder als het gaat om crèmes. Om onduidelijke redenen heb ik als tiener besloten dat ik het verhaal van een dag- en nachtcrème niet geloof. Natuurlijk is die houding niet uniek, en zijn er al zolang ik leef wetenschappelijke artikelen die aantonen dat een crème voor je huid niet nodig is. Toch ben ik een van de weinigen in mijn omgeving die het experiment is aangegaan en een leven lang geen crème op haar gezicht smeert. En het grappige is, het heeft mij geen enkele moeite gekost om de crèmes niet te kopen. Dit komt voort uit een rotsvaste overtuiging dat crèmes onzin zijn. Puur en alleen op de markt gebracht om mij geld afhandig te maken. Al van jongs af aan heb ik besloten de wetenschappers te geloven in plaats van de fabrikanten, merken, reclamemensen en celebrities die erbij zweren. Hierdoor bleek ik ook bestand tegen de ontelbare reclames in magazines en op TV die gedurende mijn leven voorbij kwamen. De meeste reclames spelen slim in op onze angst om onze jeugdigheid kwijt te raken of onaantrekkelijk te zijn. Nog één voorbeeld dan: ga naar de drogist en zoek eens naar het schaamschap. Juist ja, je leest het goed, een schap vol middeltjes voor vrouwen om je vagina te verschonen. Zodat je vooral lekker blijft ruiken... Wat een onzin! Ooit opgemerkt dat er geen schap bestaat voor de penis? Wie bedenkt dit en waarom valt er geld aan te verdienen? Omdat er wordt ingespeeld op onze schaamte en de onzekerheid die voortkomt uit het idee dat de vrouw proper hoort te zijn. Maar goed dat we onze mannen liever rauw en dirty zien want een schap met peniszeep kan de wereld er nu echt niet bij hebben. Mag ik even overgeven. Je begrijpt, dat de overtuiging dat dit onzin is, net als de crèmes, mij enorm veel geld heeft bespaard. Wat opgaat voor crèmes, en PH-neutrale wasgels, geldt natuurlijk voor oneindig veel meer producten en diensten. Doorzie het systeem, waarna het geen vat

meer op je heeft. Opnieuw wordt duidelijk hoe onze verhaal-kracht aan de basis staat van verandering. We veranderen doordat andere mensen de moeite hebben genomen ons te informeren over de onzin van crèmes, de gelijkheid van vrouwen en mannen, de negatieve kanten van het consumentisme of over hoe de mens in elkaar steekt. Maar ook over het leed van sommige werknemers en de moderne slavernij en kinderarbeid. Zo vormen deze verhalen de basis van een nieuw geloof. Een geloof in consuminderen.

Nieuwe economie gericht op het welzijn van de aarde

Het kapitalisme is uiteraard niet los te zien van de economie. Volgens klimaatexperts is het oneindige groei-denkbeeld van onze economie één van de belangrijkste factoren die verantwoordelijk is voor de opwarming van de aarde. Maar is hervorming mogelijk en is er een economie denkbaar zonder het idee van oneindige groei? Ik kan daar kort in zijn: ja dat is mogelijk! Gelukkig maar, anders had ik totaal geen plezier beleefd aan het schrijven van dit onderwerp. Terwijl ik er nu juist naar uitkijk. Het is niet aan mij om met een volledig nieuw ecologisch economisch model te komen. Mijn voorbeeld van een wereldvriendelijke economie haal ik uit het inspirerende werk van ecologisch econoom Kate Raworth en haar boek Donuteconomie (2017). Ze omschrijft een nieuwe circulaire wereldeconomie die in de behoefte van mensen voorziet. Sterker nog, het welzijn van de mens staat zelfs centraal maar wel met respect voor de biofysische grenzen van de planeet. Oftewel een regeneratieve economie die de langetermijn verkiest boven de kortetermijn. Je hoeft gelukkig geen econoom te zijn om haar verhaal te begrijpen. Ik leg het je uit, waarbij ik wel gelijk benadruk dat ook ik geen econoom ben. Zoals dat voor elk vooruitstrevend of vernieuwend idee geldt, is er ook veel tegengeluid en weerstand tegen de Donuteconomie. Het gaat mij er niet om het volledige verhaal inclusief alle kritische reacties hier uit de doeken te doen. Waar het mij om gaat, is dat je weet hebt van dit idee en daarmee inziet dat er inderdaad een alternatief denkbaar is voor onze huidige economie, waarbij we wel oog hebben voor de aarde en al dat er leeft. Theorieën zoals de Donuteconomie van Kate Raworth helpen ons anders te denken en geen genoegen meer te nemen met de manier waarop het er momenteel aan toe gaat. Het helpt ons afstand te doen van de status quo.

Nemen, maken, gebruiken en wegdoen

Allereerst is het goed te benadrukken waarom de huidige economie geen bestaansrecht meer heeft, zoals Kate Raworth dat ook doet in haar boek. Momenteel gaat de economie uit van oneindige groei, wat onmogelijk is zolang energie onze basis is en we niet zonder kunnen. Het energieverbruik en de vraag ernaar is namelijk te hoog, waardoor onder andere fossiele brandstoffen opraken. Zolang deze ecologische effecten nog buiten de economie worden geplaatst zoals dat nu het geval is, in plaats van dat ze worden gezien als essentieel onderdeel van het systeem, is het huidige economische systeem gedoemd om te falen. Klein interessant feitje: helaas is het niet anders met de data-economie. Ook daar wordt weinig rekening gehouden met het effect op het klimaat bij de ontwikkeling van nieuwe data-systemen. Een goed voorbeeld is de alom bekende cryptovaluta Bitcoin. Deze digitale munt verbruikt enorm veel brandstoffen en heeft daarmee een buitenproportioneel grote ecologische impact. Om dit in perspectief te plaatsen: er wordt geschat dat de Bitcoin in 2021 evenveel elektriciteit verbruikt als het verbruik van heel de stad Singapore. Yep, dit had je vast niet gedacht, geloof me, ik ook niet. Juist dit voorbeeld zegt genoeg over hoe we momenteel denken over de economie en nieuwe technologische ontwikkelingen. Er wordt voornamelijk gekeken naar de opbrengst en de prijs. Indien een interessante uitvinding of nieuwe technologie toevallig ook een grote ecologische impact heeft, wordt dit vooralsnog geaccepteerd of er wordt over gezwegen. Hoe mooi zou het zijn wanneer we bij elke nieuwe uitvinding of dienst direct inzichtelijk maken wat de ecologische impact is om het te produceren of in de lucht te houden. Voor onze bewustwording zou dit helemaal niet verkeerd zijn. Denk aan een soort label dat de energiewaarde van het product of dienst weergeeft. Zoals producenten van voedselproducten nu ook verplicht zijn de ingrediënten en aantal suikers en vetten per product te tonen.

Een andere reden wat maakt dat onze huidige economie toe is aan vervanging is de enorme CO₂ overschot afkomstig van onze overconsumptie, overproductie en financiële verslaving, oftewel de gevolgen van het kapitalisme en de consumptiemaatschappij wat ik hiervoor al heb aangehaald. Ons huidige economische systeem focust zich enkel op neem-maak-gebruik-en-gooi-weg-principe, aldus Raworth. Daaruit voortvloeiende gevolgen zijn onder andere de afname van de biodiversiteit en een toename van schaarste van drinkwater. Ook heeft het huidige economische model negatieve economische gevolgen; de inkomensverschillen worden groter en het kapitaal groeit harder dan de economie, wat de kapitaalverschillen alleen maar nog meer vergroot. Kortom, de rijken worden rijker, de armen armer en het model houdt dit in stand.

Eric Holthaus omschrijft in zijn boek 'De Toekomstige Aarde' (2020) nog een negatief gevolg van de huidige economie. Het wordt steeds duidelijker dat de technologische revolutie

uitmondt in een paar monopolisten, wat ongelijkheid creëert en gevaarlijk kan zijn voor het individu en zelfs de democratie kan ondermijnen. Treffend voorbeeld hiervan is Cambridge Analytica en de invloed van deze tech-onderneming op de Amerikaanse verkiezingen. Maar ook het gegeven dat de 85 rijkste mensen van de wereld bijna net zoveel vermogen hebben als de drieënhalf miljard armste mensen bij elkaar. Ook lees ik in De Toekomstige Aarde dat de rijkste 10 procent van de bevolking verantwoordelijk is voor 49 procent van de totale uitstoot. Een bizar gegeven waarvan ik eerlijk gezegd hoop dat het niet waar is maar vrees dat dit de werkelijkheid is.

Het mag duidelijk zijn dat onze economie verre van perfect is. Het houdt geen rekening met de ecologische effecten, het leidt tot een enorm CO2 overschot en tot steeds grotere verschillen tussen arm en rijk. Dit alles vraagt om een hervorming. Al kun je ons economisch systeem eigenlijk niet los zien van het kapitalisme en de politiek. Wij consumenten blijven vragen naar producten die tegen een oneerlijke prijs worden vervaardigd. En de wereldwijde politiek blijft geloven in het bruto binnenlands product (bbp) en de almaar toenemende groei. Kortom, een systeem van mensen en overtuigingen dat het welzijn van de aarde en al wat er leeft volkomen ondermijnt.

Gelukkig is er al jaren een tegengeluid te horen. Al in de beginjaren van 1970 verkondigde econoom Kenneth Baldwin: 'iemand die denkt dat exponentiële groei eeuwig kan voortduren in een eindige wereld is een gek of een econoom'. Dit omschrijft Raworth als een voorbode van een nieuw economisch denken waarin lange termijn belangen van de mens en zijn planeet centraal staan. Hetzelfde geldt voor een in 1972 verschenen rapport 'De grenzen aan de groei' van de Club van Rome, wat uitlegt dat de grenzen van de groei op onze planeet binnen 100 jaar bereikt zullen zijn. Ook leggen ze in datzelfde rapport uit dat de vrijemarkteconomie zoals we die kennen, met haar geloof in eindeloos economische groei als stuwkracht voor de menselijke vooruitgang, vervangen dient te worden en er een post-groei economie nodig is. Tot slot schrijft econoom Herman Daly in 1996 in zijn boek 'Beyond growth' dat permanente groei onmogelijk is omdat de economie onderdeel is van een subsysteem van de grotere biosfeer dat eindig is. Al deze voorbeelden betreffen een nieuw economisch denken die de groeimanie ter discussie stelt en waarin de belangen van de mens en planeet centraal staan.

Regeneratieve Donuteconomie

Raworth beschrijft een wereldvriendelijke economie waarbij het menselijk welzijn en het welzijn van de planeet de belangrijkste uitgangspunten zijn. Ze noemt dit de Donuteconomie, waarbij de binnenring van de donut staat voor het sociale fundament voor

de mens. Dit zijn zaken die we als mens nu eenmaal nodig hebben, zoals voedsel, land en onderwijs. Door een veilige en rechtvaardige ruimte voor elk mens te creëren, verheffen we mensen boven het sociale fundament. Alles wat onder dit sociale fundament valt, duidt op een tekort aan basaal menselijk welzijn. Aan de andere kant is de aarde met al haar bronnen begrensd. Dit ecologisch plafond van onze aarde vormt de buitenring van de donut. Binnen deze twee ringen van de donut moet de hervormde economie opereren. Deze nieuwe economie is regeneratief. Dit betekent dat we natuurlijke hulpbronnen niet sneller verbruiken dan dat de natuur ze kan regenereren. En we moeten het afval niet sneller produceren dan de natuur het kan opnemen. In deze kringlooeconomie bestaat er geen verspilling, het afval van het ene proces is een grondstof voor het andere proces. Als maatschappij moeten we ons ook concentreren op reparaties en onderhoud, niet enkel op innovatie en efficiëntie. Je begrijpt dat we momenteel op mondiaal niveau tekortschieten en door de buitenring schieten, terwijl er tegelijkertijd nog altijd hele bevolkingsgroepen in het gat van de donut vallen. Als wij als soort willen blijven bestaan en een veilige toekomst willen creëren op deze aarde voor ons nageslacht, zullen we in de donut moeten komen.

Een heldere theorie, deze donut-economie, maar is het ook daadwerkelijk uitvoerbaar? En hoe gaan we de ommekeer maken? Gelukkig zijn veel mensen ervan overtuigd dat de circulaire economie, zoals Raworth beschrijft, kan bestaan en haalbaar is. Op vele fronten is er wel degelijk hervorming nodig en we hebben een economie nodig waar het langetermijndenken wordt beloond. De overheid kan hier een belangrijke rol in spelen, bijvoorbeeld door belastingen te heffen op korte termijn aandelen. De overheid zou zelfs bedrijven tot een andere visie kunnen verplichten. Dus niet langer is de waarde van de onderneming voor aandeelhouders het belangrijkste streven. Maar milieudoelen krijgen voorrang en er is meer profijt voor aandeelhouders die hierin meegaan en zich voor de lange termijn verbinden aan een organisatie. Dit om te voorkomen dat het aandeelhoudersrendement bedrijven gevangen houdt in de status quo en een hervorming tegengaat. Paul Polman heeft als visionair getracht Unilever te verduurzamen, zonder het vertrouwen van de aandeelhouders te verliezen. Het is zijn overtuiging dat de bedrijfscultuur net zo belangrijk is als financiële resultaten en een verantwoordelijke onderneming zou zich moeten leiden door ethiek, de drang om het goed te doen voor de langere termijn. Een ander inspirerend voorbeeld dichtbij huis is de stad Amsterdam. Zij hebben als gemeente concrete doelen gesteld om de gemeente volledig circulair te maken in 2050. Om dit te bereiken wil de stad in 2030 50% minder nieuwe grondstoffen gebruiken. In samenwerking met Kate Raworth heeft de stad zelfs de eerste Stadsdonut van de wereld, 'De Stadsdonut voor Amsterdam', ontwikkeld. Ze omschrijven het als een raamwerk dat toetst of de stad op de goede weg is, maar ook richting geeft aan de keuzes die de stad maakt en het beleid dat de stad voert. Mocht je geïnteresseerd zijn of in Amsterdam wonen dan raad ik je aan de website van de stad 'Amsterdam circulair 2020 - 2050' te bezoeken. De gemeente heeft

enorm haar best gedaan om haar plannen in heldere vorm en begrijpelijke taal weer te geven. Absoluut een voorbeeld voor andere gemeenten en steden van Nederland. Zo begrijp ik dat ook Haarlem inmiddels een Haarlem circulair heeft. Ik kijk ernaar uit te lezen over de vorderingen, om te leren of de plannen ook uitvoerbaar blijken te zijn.

Vooruitminderen, een nieuwe mythe is geboren

We, wonend in het rijke Nederland, zijn toe aan een nieuw verhaal, een nieuwe norm, een vernieuwend cultureel gemeengoed. Hierbij mijn poging deze te creëren in de vorm van een nieuw woord: 'vooruitminderen'. Een nog niet bestaand woord dat eenvoudig verklaart dat de enige positieve weg voorwaarts is, er één is door te minder. Minder consumeren, minder reizen, minder van ons welbekende meer meer meer. Want meer willen en overvloed is niet langer het geloof. Laten we een nieuwe mythe kiezen omdat de toekomst toe is aan een nieuw verhaal. Nietsdoen met de kennis van nu is gegarandeerd achteruitgang.

Wat mij betreft is vooruitminderen het verhaal van alle welgestelde mensen. Het is een nieuwe culturele mythologie en ideologie. Erin geloven bepaalt je denken en handelen. Een verbindend verhaal dat streeft naar eenheid, vrede en rust. Gelijkheid is de norm. We zijn niet meer of beter dan de dieren. We zijn wat we geven. We zijn wat we delen. We zijn alles en niets. Dit is ons nieuwe paradigma waarbij de mens een intrinsiek onderdeel is van al het leven op aarde. Laten we vooruitminderen. Niet langer de vooruitgang van de consumptiemaatschappij maar het vooruitminderen in een regeneratieve donuteconomie waarbij het leven en de planeet centraal staan. Betovering in plaats van exploitatie. De mens verovert niet langer maar ontrooft. Als een ware Robin Hood geven we terug wat nooit van ons was.

Niet langer progress maar proglless! Een rijk leven is een leven in dienst van elkaar en van de planeet. We voelen het geluk van een minder volle maag, een leger huis, ruimte in onze agenda, minder verplichte werkdagen, minder druk om te presteren, een mooie boom om naar te staren, ruimte in je hoofd. Kortom, meer ruimte voor het kleine geluk.

Niet langer geconditioneerd consumeren en streven naar macht. Vrij van hebzucht en hoogmoed en vol van de betovering van het samenzijn. We zijn niet langer eenzaam maar één met alles. We zijn vol van compassie. We leven een waarachtig en bloeiend leven dankzij wat we achterlaten in plaats van ondanks wat we kapot maken. Het is vooruitgang door te minder.

DEEL III

STRAND

Aangespoeld. Met mijn rug op het zand en mijn blik op de hemel lig ik in de branding. Duizenden schelpenstukjes strelen, prikken en schampen mijn huid. Zandkorrels lijken naar mij te verlangen en plakken gewillig aan me vast. Ontspannen merk ik het effect op van de bodem waarop ik lig. Hard zand doch een zachte ondergrond dat zich naar mijn lichaam vormt. Dat mij verwarmt maar ook koelte brengt door het water dat eruit omhoog komt zodra mijn gewicht erop drukt. Het bewijs dat miljarden losse eenheden samen kracht bieden. Zoals een ontelbare hoeveelheid microscopisch kleine levende cellen samen mijn 'zijn' vormen. Op deze plek komen onze moleculen samen, van het zand, de zee en van mij. We versmelten tot we even één zijn. Niets willen, puur zijn.

Met mijn armen wijd lig ik verdwaasd te staren. De uitputting ligt achter mij. De zon verwarmt mijn buik en langzaam ontspant elke vezel zich in mijn lichaam. Met de warmte van de zon en de kracht van het zand komt een volledige kalmte tot mij. Dit is vredig zijn. Een flard van een herinnering. Een spelend kind op het strand. Niets meer nodig hebben dan zand, zon en zee. Dit is wat het geheugen mij vertelt: 'dit ben jij, ooit was dit jouw standaard, weet je nog?'. Een leven als een kalme deining met het eeuwige stromen van eb en vloed. De getijden als mijn leidraad. De zee als mijn baken. De wereld aan mijn voeten. Dit ben ik.

Luistertip bij het lezen:

Spaces - Album van Nils Frahm

Gedicht - Strand

De zee, ik kijk ernaar en hoor
honderden mensen verstomd
Gezamenlijk een tegenwicht
voor het eeuwig ruisen

De horizon nooit zo ver
of schitterend als aan het strand
Tussen gekabbel en gekwebbel
eb ik weg op mijn gedachten

Een woordenvloed als maalstroom
boven het warme zachte zand
Brengt mij onderaards
Tegelijk deinend in het nu

Tot ik verder weg zak
in een slaap zo veilig, zo vol rust
Alsof zelfs tijd gelukkiger verglijdt
geborgen aan de kust

Totdat een stem mij bereikt
een woord mij herinnert
Aan wie ik ben, wat mij hier houdt,
'Mama, ik heb een krab gevangen'.

Ons denken, ons gevaar

Een vreemde rust overvalt mij. Een tijdlang kan ik ervan genieten. Ik lijk ook minder nodig te hebben dan ooit. Minder uitgaan, minder sociale contacten, minder aandacht, minder nieuwe kleding en toch voel ik me opperbest. Het valt een vriendin zelfs op; 'hoe kan het dat je zo vrolijk bent?' vraagt ze. 'Je huis wordt momenteel verbouwd, de coronabesmettingen bereiken een nieuw hoogtepunt en je vakantie gaat misschien niet door maar je blijft lachen. Wat is er met jou aan de hand?' Lachend antwoord ik dat het wellicht mijn focus is op de wereldwijde klimaatcrisis, waardoor deze dagelijkse problemen mij marginaal aandoen. Dit is geen gekke gedachte, bedenk ik mij later op de avond. Het besef van een wereldwijde crisis kan verklaren waarom ik mij minder druk maak om wat er momenteel gaande is in mijn eigen leven. Maar het verklaart niet mijn staat van opgewekte kalmte. Kan dit ergens anders vandaan komen? Kan het iets anders zijn? Iets dat ik wellicht eerder moet wantrouwen dan vertrouwen?

Hoe mijn hersenen mij voor de gek houden

Zou het kunnen dat ik onbewust vind dat ik genoeg heb gedaan met het schrijven van deze tekst? Dat dit verklaart waarom ik mij zo rustig voel? Zijn de spreekwoordelijke oogkleppen van het begin van mijn verhaal mij opnieuw aangemeten, en wel door mezelf? Mijn kalmte is de rust van iemand die de waarheid denkt te weten. Die denkt te begrijpen hoe alles in elkaar zit. Alsof ik zojuist mijn legpuzzel heb afgemaakt. Al starend geniet ik van het eindresultaat. Kalm berust ik mij in het gegeven dat ik 'klaar' ben. Geen nieuwe puzzelstukjes meer te leggen, geen boeken te lezen, geen nieuwe kennis te vergaren. Het is klaar want het is mij volkomen duidelijk.

Ik lees dat ons brein moeite heeft al te complexe materie te bevatten. We houden ervan een probleem overzichtelijk te maken. Precies dit is wat ik momenteel aan het doen ben. Al de

boeken en informatie die ik tot me heb genomen vat ik in mijn hoofd samen. De complexiteit van de klimaatcrisis breng ik terug tot de kern.

Het ongeluk van de aarde komt voort uit onze behoefte om dieren te eten en altijd maar meer te willen. Maar ook door de enorme toename van het aantal mensen op aarde en ons geloof in een kapitalistisch systeem en oneindig groeiende economie ten koste van onze planeet.

Dit vereenvoudigen geeft mij een triomfantelijk gevoel van 'overwinning'. De puzzel lijkt inderdaad gelegd en het gevoel van rust volgt vanzelf. Juist deze kalmte, ja zelfs dit geluksgevoel dat ik ervaar, is een truc, oftewel copingstrategie van mijn hersenen. Zodra een probleem voor ons te groot is, wat zeker geldt voor deze wereldwijde klimaatcrisis, is er een bekend copingmechanisme dat we bijvoorbeeld kiezen voor geruststellende gedachten zoals 'het zal wel loslopen'. We komen in een chill modus terecht welke volkomen onterecht is. Juist deze houding is één van de grootste gevaren voor het welslagen van een gezamenlijke aanpak van de crisis. Het is precies dit gedrag dat we dienen te bestrijden om de toename in uitstoot tegen te gaan. Ha, dit herken ik niet enkel bij mezelf maar ook om mij heen. Zodra het onderwerp van klimaatproblematiek ter sprake komt schudden we eensgezind het hoofd en kletsen vervolgens vrolijk verder. Het gevoel van urgentie is zeer laag in Nederland. Voel je je comfortabel, ontspannen en gelukkig? Geniet ervan en besef vervolgens dat dit vanuit het oogpunt van de crisis niet terecht is. We zijn er nog lang niet. Achterover leunen is er nog niet bij. Actie is nodig, ook al geven onze hersenen een ander signaal. Vergeef het ze en kom in beweging.

Een negatief mensbeeld is makkelijker

Een andere kracht die mij zo nu en dan ook tegenwerkt is de negatieve gedachte dat de strijd onhaalbaar is. Dat ons dit simpelweg niet gaat lukken. Ook deze negatieve gedachte weerhoudt mij van actie.

Wat denk jij?

- Denk je dat jij in staat bent hedendaagse gemakken op te geven ten behoeve van het leven van toekomstige generaties?
- Als je aan de klimaatcrisis denkt, welk gevoel overheerst; verlamming of actiebereidheid?

- Welke fantasie gaat jou makkelijker af? Het doemscenario in de vorm van het einde van de wereld of het scenario waarin we als mensheid alles op alles zetten en een verdere opwarming voorkomen.
- Tot slot, wat denk jij; zijn mensen eerder egoïstisch of altruïstisch? Oftewel, handelen mensen vooral voor zichzelf of voor de ander.

Het blijkt dat veel mensen makkelijker kiezen voor de negatieve antwoorden op deze vragen:

‘Het gaat mij nooit lukken mijn gemakken op te geven. Ik voel eerder een gevoel van verlamming dan van actiebereidheid. We stevenen af op een ramp van wereldformaat en kunnen dit niet voorkomen. Ons nageslacht zal mij, ons dan ook vooral herinneren als door en door egoïstische mensen.’

Het eerder aangehaalde boek ‘De meeste mensen deugen’ van Rutger Bregman legt haarfijn uit waarom we onterecht een overwegend negatief mensbeeld hebben. Juist dit negatieve mensbeeld helpt ons niet bij het aanpakken van deze klimaatcrisis. Sterker nog, het staat samenwerking en actie in de weg. Opnieuw dus een kracht die we dienen te overwinnen. Het CBS meldde in juni 2021 dat 75% van de Nederlanders zich zorgen maakt om de gevolgen van de klimaatverandering. In de Volkskrant lees ik zelfs dat klimaatpsychologie in opkomst is. Psychologen onderzoeken wat ervoor nodig is om te komen tot gedragsverandering ten goede van het klimaat. Maar ook hoe je het beste kunt omgaan met klimaatstress of klimaatangst. Het is nog geen erkende stoornis maar er wordt steeds vaker over geschreven en gesproken. En laten we eerlijk zijn, het is natuurlijk wel een gezonde, begrijpelijke reactie op wat er gebeurt met onze planeet. Wat dat betreft geloof ik dat er genoeg mensen zijn die bereid zijn te handelen. Al vele malen hebben wij aangetoond dat we tot veel goeds in staat zijn en vooral een expert zijn in samenwerking. Als voorbeeld kijk ik naar Het Montreal Akkoord om het gat in de ozonlaag te dichten. Binnen twee jaar was de deal wereldwijd geregeld en dit maakt dit akkoord het meest succesvolle internationale milieuakkoord ooit.

Let's do the recap-rap

*Een CO2 deken, van gas- en olieverbriik geweven
warmt de aarde op, met gevaar voor ons leven
Laten we twijfel bestrijden want het is waar
We moeten veranderen en handelen met elkaar
want we hebben nog maar even*

Mijn klimaat activistische bubbel

Het nieuws rondom de opwarming van de aarde mag geen nieuws genoemd worden. Zolang ik leef, 40 jaar, is al bekend dat dit gaande is. Waarom ben ik dan juist nu ontwaakt? Waarom niet tien of twintig jaar geleden? Is het daadwerkelijk de coronacrisis die mij de ogen heeft geopend omdat ik de tijd heb genomen na te denken? Misschien dat een paar jaar geloof in het onderwerp sowieso leidt tot dit gevoel? Of overkomt dit mij omdat er momenteel een beweging gaande is waar ik niet meer omheen kan? Een pro-aarde beweging die ons op allerlei subtiele of onbewuste manieren raakt en beïnvloedt, net zoals het kapitalisme dat vanaf een andere kant doet. Zodra het geloof in de crisis in lijn is met deze beweging, dan komt er vanzelf een keerpunt en 'een nieuwe klimaatactivist' is geboren. Helaas gaat deze redenering net zo goed op voor iemand die besluit op Thierry Baudet te stemmen. Ook die persoon kan denken dat dit gedrag voortkomt uit een beweging die niet te stoppen lijkt. Mensen zijn geneigd te zoeken naar bevestiging. Ze luisteren en lezen dat wat ze herkennen. Ze verzetten zich tegen berichtgeving die tegen hun overtuiging ingaat. Cognitieve dissonantie wordt het ook wel genoemd. Zodra ik me bewust word van dit proces, merk ik hoe makkelijk ook ik hier vatbaar voor ben. De huidige aanbevelingstechnologie van websites en apps en van sociale media zijn ook nog eens een versterkende factor in dit geheel. Met alle gevolgen van dien. Ik hoor en zie enkel dat wat ik wil zien. Ik zit in mijn eigen klimaatactivistische bubbel. Niet voor niets zijn er steeds meer 'flat earthers' in de wereld. Niet bekend met deze term? Google het maar eens maar blijf alsjeblieft wel bij wat je al weet, de aarde is dus echt rond! Ga er maar aan staan om iemand in zo'n bubbel op een andere gedachte te zetten.

Ook ik bevind me duidelijk in mijn klimaatactivistische bubbel. Voor mij persoonlijk merk ik nu al dat ik soms denk dat inmiddels bijna 'iedereen wel zo denkt als ik' want 'het is toch logisch en uiteraard de waarheid'. Tja, een gemakkelijke, misschien herkenbare, maar ook gevaarlijke denkwijze waar ik mezelf op betrap. Aan de andere kant dacht ik een jaar geleden totaal anders. Deze bubbel was toen nog duidelijk niet mijn bubbel. Met andere woorden, ja er zijn bubbels en ja ze versterken mijn overtuiging maar nee, ik ben er niet voor altijd aan vastgeroest. En nee, ze zijn niet per definitie fout, sterker nog, bubbels zijn een vrij logisch menselijk product vanuit onze drang om gelijkgestemden te zoeken. Dus hoe hiermee om te gaan? We kunnen bubbel-hoppen. Het lijkt mij niet verkeerd om meerdere blikvelden te verkennen. Alleen op deze manier komen we erachter hoe mensen die niet op ons lijken denken, en waarom ze zo denken. Juist deze informatie hebben we nodig als we met ze in gesprek gaan of als we ze nodig hebben om tot een gezamenlijke missie te komen

zoals het halen van onze klimaatdoelstellingen. De overheid heeft hier in mijn ogen ook een taak. Samen met de publieke omroep zou het verkennen en delen van meerdere blikvelden een belangrijke doelstelling moeten zijn.

Momenteel ben ik behoorlijk vol van de klimaat-bubbel waar ik in verkeer. Wat nogal ontnuchterend voor me werkt, is een bezoekje aan de plaatselijke boekwinkel. Ik vraag een jonge medewerker waar de boeken over het thema 'duurzaamheid' liggen en tja, die sectie bestaat dus nog niet echt. De medewerker geeft me een vegan kookboek, wat wellicht in de richting komt van waar ik naar op zoek ben? Dit bevestigt voor mij dat ik in een behoorlijke bubbel zit en het nog lang niet een beweging betreft die alle mensen al heeft bereikt. Maar deze boekwinkel-ervaring geeft mij ook de drive om verder te schrijven. Gelukkig vind ik na enig speurwerk in dezelfde winkel het boek *De Toekomstige Aarde*. Eric Holthaus leert mij veel over hoe we ervoor staan en wat we kunnen doen in deze tijden van opwarming. Desondanks vind ik zijn boodschap helaas niet al te optimistisch. Vooralsnog besluit ik dat ik zelf hoopvoller ben en mijn tekst ook als zodanig opschrijf. Is dit om wie ik ben of simpelweg omdat ik nog niet mijn volledige oogkleppen wil laten varen? Als wereldwijd erkend klimaatjournalist en meteoroloog weet Eric Holthaus toch echt beter dan ik hoe het er in de wereld aan toe gaat.

Het mag dus duidelijk zijn, ik lees wat ik wil lezen en ik vind daarmee mijn mening keer op keer bevestigd. Maar ik moet ook blijven beseffen dat er waarschijnlijk een nog grotere groep mensen bestaat die van het tegendeel overtuigd is. Dit bubbel-tijdperk kan dan ook leiden tot splijtzwammen binnen de samenleving. Iets waar we juist nu niets aan hebben. Verbinding is werkelijk het enige dat ons verder kan helpen in onze aanpak tegen de klimaatproblematiek. Ongeacht de politieke voorkeur of culturele achtergrond, elk mens haalt voldoening uit 'het goede doen'. Een belangrijke stap is dan ook de mensen meekrijgen in de overtuiging van een gezamenlijke groene missie. Zo wordt de belangrijkste motivator om te handelen misschien wel de menselijke behoefte om erbij te willen horen. Of positiever; weten dat je niet alleen bent. 'We' zijn een wereldwijde beweging die nu al niet te stoppen lijkt. Dit hoeft niet te betekenen dat elke persoon binnen deze beweging even actief is. Iedereen zet zich op een andere manier in meer in mindere mate in. Want elke actie heeft zin, daar ben ik van overtuigd. Zo kunnen Jij, ik en al onze medemensen die ertoe in staat zijn, zich inzetten om de klimaat- en ecologische crisis te bestrijden.

Bewust worden van wat ons beïnvloedt

Het is verdomme moeilijk origineel te denken wanneer je onderdeel bent van een groep, club, cultuur, land of religie. Er zijn tal van systemen en groeperingen die ons denken

beïnvloeden, zo ook de tijdsgeest waarin we leven. Zo probeer ik bij mezelf bewustzijn te creëren over:

- wat ik denk = het opmerken van mijn eigen gedachten,
- waarom ik dit denk = ontstaan van de gedachten vanuit invloed van buitenaf en de krachten die hier invloed op hebben (copingmechanisme),
- of ik weerstand voel bij een tegengeluid van deze gedachte = cognitieve dissonantie,
- en hoe ik erover zou denken als ik de enige op aarde was = vrij van groepsdruk.

Veel van ons denken en handelen wordt beïnvloed door anderen, omdat wij sociale wezens zijn en het liefst bij een groep willen horen. Opnieuw een kracht die op ons drukt en waarvan we de impact vaak onderschatten. Het paradoxale is dat ik enerzijds pleit voor een bewustwording van ons denken en de systemen en krachten die van invloed zijn op ons handelen. En ik anderzijds ervan overtuigd ben dat ik moet accepteren dat ik veel niet weet en niet zelf kan bedenken. Hulde dus aan alle mensen die juist dat bevragen wat we voor lief nemen. Die in staat zijn inzichten te verkrijgen op onderwerpen waarvan niemand had gedacht dat het mogelijk was. Dit verklaart waarom kunstenaars, filosofen en wetenschappers zo belangrijk voor ons zijn. Zij zijn de vrijdenkers die vragen stellen, die onderzoeken, die anders durven denken, die het begin scheppen van een nieuw verhaal.

Leer van wijze kinderen

Terwijl ik me verdiep in het verduurzamen en me steeds meer met het onderwerp bezighoud, komen langzamerhand jeugdherinneringen naar boven. Herinneringen van mij als kind in de natuur. Mijn fantasiespelletjes waarin bomen stevast een rol en een naam hebben. Hoe ik als kind lievelingsbomen had en die opzocht om te kijken hoe het met ze ging. Ik zie mezelf liggen op mijn buik op het gras van onze achtertuin kijkend naar de paardenbloemen. Hoe ik speel dat ze allemaal een eigen karakter en rol hebben in mijn spel. Tegelijkertijd is er voor mij geen twijfel dat het één en dezelfde familie betreft waar ze allemaal deel van uitmaken. De verbinding van de paardenbloemen met elkaar en het gras waar ze in staan is voor mij als kind evident. Ik herinner me hoe ik de laatste paardenbloempluisjes met enige weemoed uitzwaai als de herfst zich aandient. Maar ook hoe ik een jaar later de eerste nieuwe paardenbloemen begroet, alsof de familie besloten heeft mij opnieuw op te zoeken. Mijn fantasiespel zet zich voort en al zijn het nieuwe bloemen, ze zijn allemaal verwant aan de karakters die ik de paardenbloemfamilie een jaar ervoor heb toegedicht.

Ik herinner me ineens ook dat ik op de lagere school een presentatie heb gegeven over Greenpeace. Langzaamaan voel ik opnieuw de verbondenheid die ik in mijn jeugd voelde met deze groene strijders. Jarenlang ben ik ook een WNF ranger geweest, besef ik mij nu.

Een schrift van mijn vader met gedroogde bladeren was een van de schatten die ik me als kind heb toegeëigend door het op mijn kamer te bewaren. Mijn interesse in de natuur hield niet op na de basisschool. De biologielessen op de middelbare school heb ik altijd oprecht leuk en interessant gevonden. Al was het uiteraard niet stoer om dit te laten merken. Ik kan me nog goed een les herinneren waarbij mijn leraar de klas mee naar buiten nam en hoe we als groep langs de autoweg in Beverwijk op zijn verzoek het bermgras bestudeerden. Vol verwondering en enthousiasme stortte onze leraar zich op alles wat leefde in die berm om het ons vervolgens te laten zien. Over elk grassprietje of insect wist hij iets te vertellen. En tijdens mijn studententijd vond ik weinig zo ontspannend als het bekijken van de documentaires van National Geographic. Vooruit, alleen Sponge Bob kon hieraan tippen, ik moet wel eerlijk blijven.

Nu ga ik ervan uit dat ik een ontzettend gemiddeld kind was. Dat net als andere welvarende kinderen instinctief aanvoelde dat het fijn is om in het bos te zijn. Dat bomen ziet als wezens met een karakter of ziel en niet als dingen of versiering van een straat. Dat in gedachten of hardop praat met vogels en bloemen. Een kind dat gebiologeerd kan kijken naar de mieren op de stoep. Het komt allemaal weer terug. Hoe meer ik deze jeugdherinneringen ophaal en overdenk, hoe meer ik mij afvraag of het slechts een simpel fantasiespel was van een gemiddeld kind of toch iets anders. Ik hoef enkel aan mijn eigen kinderen en hun spel in de achtertuin of in het bos te denken om het antwoord te weten. Toch komt het besef als een schok. Het is niet slechts spel van kinderen in de natuur. Het is de onnavolgbare verbinding die we voelen met het leven en het instinctief weten dat wij, net als de mier of de bloem, onderdeel van dit leven zijn. Nog voordat we de woorden hebben, bestaat deze natuurlijke verwondering, maar ook dit weten we al. Dit lijkt mij zelfs universeel gedrag van de meeste kinderen op aarde. Tenminste als de randvoorwaarden van een welvend leven in orde zijn. Ik vermoed ook dat dit gedrag van onze kinderen dichter staat bij het gedrag van inheemse volkeren dan bij ons volwassen westerlingen.

Wat is er precies met ons, of specifieker met mij, gebeurd? Wanneer is deze interesse, ja zelfs liefde, voor al wat leeft verdwenen? Ik kan niet anders bedenken dan dat het geleidelijk aan is gebeurd en tijdens mijn tienertijd in gang is gezet. Het kwam waarschijnlijk geheel tot stilstand op het moment dat ik ging werken. Hierdoor kan ik me er bijna niet aan onttrekken om te denken dat ik me heb laten opslokken door 'het systeem'. Jarenlang ben ik druk geweest met het accepteren dat ook ik een 9 tot 5 baan heb. Verwachtingen bijstellen zeg maar. Bij dit leven zijn de avonden bedoeld voor bankhangen en tv kijken, tenminste dat nam ik aan. En de weekenden voor feestjes en voetballen. Hoe meer ik erover nadenk, hoe meer ik besef dat de ene ontwikkeling: ik die me staande houd in de maatschappij en het werkende leven, de andere ontwikkeling: ik als mens en onderdeel van de natuur, volledig heeft lamgelegd. Sterker nog, qua instinctieve kennis en het bijbehorende gevoel dat ik had,

heeft de tijd me zelfs teruggeworpen. Al is het onterecht de tijd hiervan te beschuldigen. De tijd was er altijd al en doet niets behalve verstrijken. Wat mij werkelijk in zijn greep heeft gekregen is toch 'het systeem'. Het is de maatschappij, de economie, de politiek, het kapitalisme, onze cultuur en het werkende leven ineen. Alles bij elkaar is dit een westers systeem dat ons uiteraard ook veel voorspoed en geluk brengt, laat ik dat voorop stellen. Tegelijkertijd leert dit systeem mij af om met verwondering naar de natuur te kijken en respect te hebben voor de aarde. Het leert mij af vreemde ontwikkelingen te bevragen, zoals de mishandeling van levende dieren voor de vee-industrie. Terwijl ik aan de andere kant nog altijd een dierenambulance kan bellen voor een eendje waarvan het pootje klem zit in een put. Het systeem brengt mij een nieuwe waarheid. Deze nieuwe waarheid verdringt wat ik instinctief heb geweten of gevoeld. Ook veel van het gedrag dat mij juist natuurlijk toekomt toen ik jong was, leer ik af wanneer ik ouder word, zoals spelen in de natuur. Spelende kinderen zijn de norm, spelende volwassenen helaas niet. Terwijl juist ons spel ons zoveel leert. Ik kan niet anders dan concluderen dat we een systeem hebben gecreëerd dat mij mijn natuurlijke gedrag afleert. Met als gevolg dat ik vergeet wat mijn wijze kinderen al weten. Ja zelfs wat ik ooit wist toen ik nog een kind was. Wij zijn onderdeel van de natuur en zij is belangrijk!

Het is mij niet te doen om mijn huidige levenswijze af te wijzen of een schuldige aan te wijzen. Voor mij is het puur een constatering en wellicht een inzicht dat een aantal van mijn eigenschappen zijn verdwenen onder de druk van het bestaan. Wat zeker heeft geholpen in dit proces zijn mijn eigen twee kinderen. Door hen te observeren of zelfs te bevragen, kom ik tot het besef dat ik ook ooit zo dacht maar dat ik het heb afgeleerd. Zou ik deze kennis en eigenschappen terug kunnen vinden? Ook daar weet ik het antwoord al op. Natuurlijk! Het zit in mij, evenals in jou. Het zit in ons. Iets dat ik afleer ben ik niet kwijt. Ik moet alleen wel moeite doen om het terug te vinden. Net zoals er veel meer betekenis zit in het antwoord op deze vraag; het woord 'natuurlijk'. Langzaamaan vindt mijn oorspronkelijke gevoel zijn weg terug in mij.

Gedicht - Paard

Ik kijk naar het paard
En voel als vanouds
Treurnis om haar lot

Zij kijkt naar mij
Verdomd, haar blik
Vervuld met medelij

Als wil ze mij zeggen
Zie hoe vrij ik ben
Zonder ervoor te vechten

Het hek is slechts
De drempel van mijn kunnen
Maar ook mijn geschenk

De wereld aan jouw voeten
Het denken te weten
Is wat jou beperkt

Mijn weiland, mijn kracht
Wacht geduldig en merk
Hoe jouw geest zichzelf slacht.

We zitten middenin een coronacrisis, wat een kans!

De recente pandemie heeft mij laten inzien hoe snel en makkelijk alles anders kan zijn, hoe we in staat zijn veel van ons gedrag plotsklaps te veranderen maar vooral ook hoe flexibel en veerkrachtig wij als mensen zijn. Ook al houden we van nature niet van verandering, we zijn er wel degelijk toe in staat. Tuurlijk, ook ik heb in de eerste periode van corona wel wat meer depressieve gevoelens gehad en miste één van de belangrijkste aspecten uit mijn leven: het samenzijn met andere mensen. Maar *'tijd heelt alle wonden'* is in elk geval ook op mij van toepassing. Ik ben gewend geraakt aan de weinige uitjes en merk dat ik momenteel zelfs een tevreden gevoel haal uit een lege agenda. Daarnaast heeft corona mij ook best wat opgeleverd. Zo heeft de gedwongen pandemie-pauze me de ruimte geboden om mijn blik op de wereld te richten, in plaats van enkel op mezelf. Dit heeft er onder andere toe geleid dat ik mijn eigen sociale onderneming ben begonnen. Ik heb voor het eerst zelf een webshop en website gebouwd en ik ben gaan tekenen. De positieve gevolgen van de coronacrisis bieden wat mij betreft perspectief voor wat ik voor de klimaatcrisis kan verwachten. Feit is dat ik ga veranderen en dingen ga inleveren, zoals het eten van vlees of het kopen van een mooi kledingstuk bij Zara, maar ik weet nu ook dat ik best goed kan omgaan met een verandering zoals deze, net als de meeste mensen. En ik ervaar uit eerste hand dat verandering juist ook tot mooie nieuwe ervaringen, sociale contacten of inzichten kan leiden.

Direct impact versus impact in de toekomst

De coronacrisis is natuurlijk in de basis puur ellende. Maar er is ook het één en ander uit voort gekomen. Hierbij een kort lijstje.

1. De uitstoot van CO₂ ging tijdens de coronacrisis omlaag omdat onder andere het vliegen en reizen verboden was. De wereld zat in een lock-down. De klimaatcrisis was op dat moment ook al gaande maar behaalde lang niet hetzelfde resultaat als het gaat om vermindering van de wereldwijde uitstoot. Op zijn minst opmerkelijk te noemen.
2. Tijdens de coronacrisis moesten de meeste mensen per direct veel van hun gedrag aanpassen. We mochten onze familie niet meer bezoeken, werkten vanuit huis en leerden zelfs onze kinderen thuis lesgeven. Terwijl we normaliter niet eenvoudig te verleiden zijn tot het aanpassen van ons gedrag. Desondanks hebben de meesten zich er kranig doorheen geslagen. Er zijn zelfs behoorlijk wat werkgevers die het thuiswerken inmiddels omarmen. De klimaatcrisis vraagt ook om aanpassing van ons gedrag, maar dat zal de meesten (inclusief mijzelf tot voor kort) een worst wezen.
3. De coronapandemie wordt niet voor niets een crisis genoemd. Zo ontzettend veel mensen zijn een verschrikkelijke dood gestorven. Terecht dat corona angst opriep bij veel mensen, het gevaar was en is alomtegenwoordig. Als ik alleen al om mij heen kijk, of de berichtgevingen in de wereld lees, merk ik op dat de klimaatcrisis bij veel minder mensen angst opwekt. Terwijl er ook momenteel al veel mensen in de wereld direct getroffen worden door de klimaatcrisis, in de vorm van bosbranden, grote droogtes, extremere stormen en overstromingen of drinkwatertekort. Of verkeer ik in een bubbel en is er met name in ons land weinig klimaatangst?

Deze drie voorbeelden maken pijnlijk duidelijk dat de coronacrisis tot veel efficiëntere gedragsaanpassingen heeft geleid dan de klimaatcrisis. Ik besluit de definitie van crisis op te zoeken: Wikipedia geeft mij het volgende antwoord: 'Een crisis is een zware noodsituatie waarbij het functioneren van een stelsel ernstig verstoord raakt.' Encyclo komt met een simpele benadering: 'Een periode waarin iets heel erg slecht is'. Vanuit deze betekenissen van crisis is de klimaatcrisis zeker een crisis, echter de klimaatcrisis wijkt duidelijk ook af van de overige crisissen. De reden is simpel; waar de coronacrisis directe impact heeft op ons huidige leven en onze gezondheid, ligt de impact van de klimaatcrisis in de toekomst en is deze ongrijpbaar. Op de wetenschap dat de aarde opwarmt na, hebben we er in Nederland simpelweg nog weinig last van. Ook hebben we moeite om de impact van de klimaatcrisis in te beelden, er is nog zoveel onduidelijk. Terwijl corona per direct een duidelijk gevolg heeft op onze gezondheid en elk mens direct kan raken.

Wanneer ik een overzicht van wereldwijde crisissen opvraag via Google krijg ik een bekend rijtje, waarvan de laatste drie in mijn leven hebben plaatsgevonden: de internetzeepbel in 2000, de financiële en economische kredietcrisis in 2008 en de coronacrisis in 2020. Bizar vind ik het om te merken dat de klimaatcrisis hier niet eens tussenstaat. Na wat speurwerk kom ik erachter dat de term klimaatcrisis pas sinds mei 2019 bewust wordt gebruikt door *The Guardian* in plaats van de, op dat moment, meer gangbare term klimaatverandering. Ook heeft *The Guardian* in dezelfde periode het woord global warming (aardopwarming) vervangen met global heating (aardverhitting). Volgens de krant beschrijven deze nieuwe termen beter de ecologische crisis waarmee we worden geconfronteerd en laat het de ernst van de situatie beter zien. Deze intentie begrijp ik volkomen. Ik besluit dan ook direct in mijn tekst overal klimaatverandering aan te passen in klimaatcrisis. Het boek 'Talk' (2018) van Elizabeth Stokoe heeft mij doen inzien hoe enorm belangrijk het is de juiste woorden te kiezen als we ons gedrag willen aanpassen.

Er zijn een paar oplossingen denkbaar voor dit probleem. De eerste is weinig hoopvol. We gaan pas handelen als we last hebben van de gevolgen. Dit biedt weinig hoop omdat het op dat moment zeker te laat is. De tweede oplossing is vanuit hoop ingegeven. Binnenkort krijgt de mensheid het inzicht dat collectief handelen de enige weg is. Er is nog een derde optie: de urgentie wordt ons opgelegd. Afdwingen die handel. Per wet, vanuit de wereldwijde politiek, de economie. Iedereen heeft ernaar te handelen. Dus hierbij mijn oproep aan de Nederlandse politiek om aan de slag te gaan. Inderdaad, er ligt al een klimaatakkoord waarbij 100 bedrijven en de regering hebben ingestemd met een 49% reductie in 2030. Echter, momenteel blijken we uit te komen op slechts 43% reductie in 2030 als we het huidige tempo aanhouden. Kortom, het gaat niet goed en dat is onacceptabel. Momenteel wordt een nieuw regeerakkoord geformuleerd. Laten we de CO₂-reductienorm omhoog brengen naar minimaal 55% en ernaar handelen!

Vooralsnog verloopt de actiebereidheid van de politiek tergend traag en totaal niet soepel. Ga er maar aan staan. Je bent een politicus van een partij waar veel ondernemers op stemmen. Nu moet je kiezen; of je kiest voor het wereldwijde langetermijnbelang en gaat klimaatregulering voorstellen waarbij elke ondernemer moet handelen. Of je kiest voor de korte termijn politiek en zoekt naar een sussend soort van middenweg waarbij je uiteindelijk zegt dat je iets gaat doen, maar niets zwart op wit laat vastleggen. Juist ja, de meeste weldenkende mensen in de politiek gaan voor de tweede optie. Wat ook een gevolg is van hoe ons politieke systeem in elkaar zit en waarbij lange termijn handelen het moet afleggen tegen korte termijn beslissingen. Toch mag dit geen argument zijn. De feiten zijn inmiddels onweerlegbaar en de crisis is nu. Waarom niet opnieuw een tweewekelijkse persconferentie maar dan gericht op de CO₂ uitstoot en waar we staan met betrekking tot de klimaatdoelstellingen?

Wellicht is de enige manier een nieuwe partij oprichten waarbij het klimaat op één staat. Bij elke beslissing zal het belang van de aarde het meeste gewicht krijgen. Politici van deze partij voelen zich wel gesteund om langetermijndoelen te stellen. Dit is namelijk precies wat er verwacht wordt door hun achterban. Dus politici, denk langetermijn, zet alles op alles om de klimaatdoelstellingen te halen en help ons om als consument te verduurzamen!

Positieve kant van dit verhaal is dat juist de coronacrisis mij laat inzien wat wel mogelijk is. Binnen super korte tijd hebben we wereldwijd maatregelen getroffen om ons te beschermen tegen het virus en nieuwe uitbraken te minimaliseren. Het stemt mij hoopvol hoe goed dit is gegaan. Helaas schiet mij nu het boek van Joris Luyendijk te binnen over de financiële crisis: 'Dit kan toch niet waar zijn' (2017). Deze titel zegt het al, binnen de financiële wereld lijkt het jaren na de crisis van 2008 alsof de financiële branche niets geleerd heeft. Volgens Luyendijk is het wachten op een volgende financiële crisis met wellicht een nog grotere impact. Ach ja, dit betreft dan ook geld en dit blijft onderdeel van een complex monetair systeem. Omdat ik het leuk vind, hierbij een ultra kort kijkje in de keuken van de euro en waarom onze huizenprijzen momenteel zo belachelijk stijgen.

De Europese Centrale Bank (ECB) maakt nieuw geld door staatsobligaties te kopen en houdt de rente bewust historisch laag om de inflatie te laten toenemen, oftewel de prijzen te laten stijgen. Dit is namelijk goed voor de economie en maakt de euro internationaal een krachtige munt. In werkelijkheid heeft de ECB geen andere optie dan de rente bewust laag te houden. De staatsschulden van vele landen van Europa zijn namelijk zo hoog dat deze landen in problemen komen bij een hogere rente. Dit zou een negatief effect hebben op de euro en onze economie.

Zo wordt dus momenteel een schuldenprobleem monetair opgelost door deze schulden weg te infleren door middel van extreem lage rente. Een ellendig bijeffect van deze lage rente is dat mensen en bedrijven juist ook meer gaan lenen waardoor de collectieve schuld alleen maar oploopt. Tegelijkertijd stellen bedrijven en beleggers, uit angst voor de toenemende inflatie, hun koopkracht veilig door te investeren in aandelen en vastgoed. Precies dit is dus de reden waarom de huizenprijzen zo gigantisch stijgen. Zo moet een burger opbieden tegen bedrijven met een veel grotere portemonnee waardoor ze zich nog meer in de schulden steken.

Kortom, we zitten in een financiële vicieuze cirkel waar we enkel uitkomen als een politici met durf inziet dat dit een onhoudbare maar ook schadelijke situatie is. De bijeffecten beginnen te negatief te worden voor de gemiddelde burger. Staatsschulden kwijschelden kan een oplossing bieden, zodat ons monetair beleid niet langer wordt bepaald door hoge schulden en leidt tot meer schulden. Probleem

is dat dit kwijschelden impopulair is dus totaal niet ideaal voor een politicus om voor te pleiten.

Bovenstaande analyse heb ik gebaseerd op de geweldige podcast van de BNR, gemaakt door Reinjan Prakke: *Het nieuwe geld*. Wat mij betreft geldt voor ons monetair systeem ook dat het tijd is voor verandering. Als burger kunnen we in opstand komen met wellicht een economische crisis als gevolg wat niet heel wenselijk is. Idealer lijkt mij de politiek aan te sporen actie te ondernemen. Het is namelijk aan de politiek om dit te hervormen en gedurfde, en soms impopulaire, maatregelen te nemen vanuit een langetermijnvisie. Vandaar dat ik onlangs zitting heb genomen in de burgerraad van de ECB met precies dit doel. Het was ontzettend positief om te merken dat er meer mensen net als ik deelnemen vanuit de overtuiging dat de klimaatcrisis vraagt om een aangepast handelen van de ECB. Zo laten we onze stem gelden. Of het nu gaat om ons monetair systeem, onze economie, onze gezondheid of ons voortbestaan op deze aarde, we moeten de politiek ertoe aanzetten te handelen!

Gedicht - Taal

We moeten nieuwe woorden vinden
Voor de wereld van vandaag
Meer klankrijke en dikke woorden,
als geroezemoes en sarcofaag.

Deze nieuwe kolkende woordenbrij
Beschrijven een lege dag als bulkend
Besluiten een hangout met aldejus
Verslaan het niets als horderhulkend

Een dag in huis is hemelswelder
Verwonderlijk mogen we blijven herhalen
Afgewisseld met bedonkerbaar
Wat staat voor bonken van het balen

Kroeg, kater en knus laten we vallen
Ook samenzijn is dik verboden
Sociaal, ja zelfs menselijk
Behoort tot het woordenrijk der doden

In de chat omschrijven we nietsdoen
Als smoezelend wellevend gedraal
Zie je hoe de ervaring keldert?
Zo is elke dag een klankenpraal

Tot slot verdrijven we elk woord
Dat verbonden is aan tijd
Zodat dagen in deze nieuwe wereld
Ontdaan zijn van hun tijdigheid

DEEL IV

DUINEN

Wegen kunnen worden aangeduid, maar liggen niet vast

- Tao te Ching

Vredig heb ik me laten verleiden door de eenvoud van de kust. Maar mijn verhaal is er niet één die kalm kan eindigen. Het einde is niet daar. Er is nog zoveel nodig. Ook ik sta slechts aan het begin. Ik kan niet blijven liggen op het kalme strand. Hoe prettig de zon mij ook verwarmt en het zand mij streelt. Ik moet opstaan. Ik moet lopen, niet langs de kust, deze is te rechtlijnig. Ik moet de duinen in. De heuvels op en af, op zoek naar de anderen. Op zoek naar begaanbare paden of eventueel op verkenning naar nieuwe wegen.

Een willekeurige week

Op de dag dat we een perfect werkende gashaard uit onze woonkamer verwijderen omdat we van het gas af willen, plaatst één van mijn beste vriendinnen een prachtige nieuwe gashaard in haar woning. Ik gun haar wat wij ook hebben gehad en het staat werkelijk prachtig. Maar waarom is er nog geen duurzaam en vooral betaalbaar alternatief?

Ik praat met een collega over mijn groene drive en we hebben het onder ander over Tata Steel. Ze begrijpt dat ik mij heb aangesloten bij de aangifte tegen Tata maar geeft aan dat zij dat nooit zou doen omdat ze teveel mensen kent die er werken en afhankelijk van de staalgigant zijn. Het zou tot te veel problemen voor deze mensen leiden als Tata de rechtszaak verliest.

In een restaurant waar ik de kok goed ken vertel ik dat ik naast mijn noten- en pinda-allergie nu ook geen vlees en vis meer eet. Of hij daar alsjeblieft rekening mee kan houden wanneer hij het eten voor onze tafel bereidt. Zijn antwoord: 'Nee hè, jij ook al?!'

Ik lees dat de industriële veehouderij de belangrijkste oorzaak is van ontbossing en één van de belangrijkste redenen is voor de toename van CO2 uitstoot wereldwijd. Onderzoekers van het World Watch Institute schatten zelfs dat productiedieren verantwoordelijk zijn voor 51% van de jaarlijkse CO2 uitstoot wereldwijd.

De eerste keer dat ik bij mijn ouders eet nadat ik besluit vegetarisch te eten, probeer ik om het vlees heen te eten. De keer erna heeft mijn vader opnieuw een heerlijke maaltijd bereid en het vlees apart gehouden, ook al heb ik niets gevraagd of gezegd. De week erop kook ik dankbaar een vegetarische maaltijd voor mijn ouders. Terwijl we eten vraagt mijn zoontje van acht jaar of er kikkererwten in zitten, ik kan het niet laten enige trots te voelen dat hij dit opmerkt.

Ik bekijk het filmpje dat mijn zusje mij heeft toegestuurd. Het is undercover gefilmd door iemand die drie maanden bij een slachterij heeft gewerkt. De varkens worden mishandeld, voortdurend geslagen en zijn zichtbaar in paniek. Het gekrijs van de varkens gaat door merg en been. Al snel probeer ik te vergeten wat ik heb gezien en ga ik over tot de orde van de dag. Dat gaat me verrassend goed af.

Een dag nadat ik met de trein naar mijn werk ben gegaan, ga ik met mijn kinderen naar een trampolinepark in dezelfde stad als waar ik werk, met de auto.

De Filipijnen is één van de gebieden dat als eerste ten onder gaat aan het klimaat en de stijgende zeespiegel. Tegelijkertijd lees ik in de krant dat de Filipijnen een bron is waarvandaan enorme hoeveelheden plastic in zee terecht komen.

Het blijkt dat op Europees niveau vaker een samenzijn is tussen politiek en lobbyisten van de olie en gasindustrie dan de lobbyisten voor het klimaat. Een lobbyist van Shell verdient een ton per jaar.

Wereldwijd wordt 59% van het land dat geschikt is voor landbouw gebruikt om voedsel te verbouwen voor consumptiedieren.

Lekker ongezellig praten over het klimaat

Ik besef me dat het belangrijk is mensen mee te krijgen en zo een gezamenlijke groene missie in gang te zetten. Terwijl ik tegelijkertijd voor niemand wil bepalen hoe ze hun leven leven. Dan zit er toch echt niets anders op om het onderwerp op z'n minst bespreekbaar te maken. Maar wat blijkt, ik vind het al een behoorlijke uitdaging om het onderwerp klimaatcrisis met mijn beste vriendinnen te bespreken. Terwijl ik erover begin is er al snel een stem in mij die mij toefluistert: saaiiiiii! Ik kap het onderwerp zorgvuldig af en omdat niemand mij aanspoort om door te gaan, beginnen we aan het volgende onderwerp: wintersport. Een van mijn absolute passies, dus ook ik ben snel om en heb verder een fantastische middag. Ik ben me er alleen wel voor het eerst van bewust dat ik dit groene onderwerp liever vermijd bij mijn eigen vriendinnen. Best interessant want waar komt dit vandaan en waarom doe ik dit? Ik besluit dit op een later moment nog eens uit te proberen en goed in de gaten te houden wat het met mij en mijn gesprekspartners doet.

Een week later bespreek ik het met mijn familieleden. Ik merk dat ik hier minder gebukt ga onder de conventie 'het iemand naar de zin maken', waardoor ik niet bang ben dat ze mij saai vinden of het ongezellig vinden als ik dit onderwerp bespreek. Het lukt dan ook er iets

langer over te praten maar het is nog altijd niet een comfortabel of bevredigend gesprek. Er worden wat bekende uitspraken gedaan, zoals: ‘de technologie van de toekomst gaat dit probleem wel voor ons oplossen’, waar ik niet in geloof want dit maakt dat we niets hoeven te doen, zonder dat de oplossing bekend is. Het is als wedden in het casino en hopen dat je wint, terwijl je weet dat de kans vele malen groter is dat je niet wint. Tijdens het gesprek krijg ik ook het advies om me er vooral niet teveel in te verliezen. En of ik me niet beter kan richten op het tekenen? Oké, het is mega interessant wat er allemaal gebeurt. Er zijn uitspraken waar ik mij nog tegen moet leren wapenen. Alhoewel, dat is niet de juiste uitdrukking. Ik wil met de juiste reactie komen zodat ik laat zien dat ik mijn gesprekspartner begrijp en wellicht tegelijkertijd hem of haar aan het denken zet, in plaats van dat ik ze tegen me in het harnas jaag. Maar het moet ook duidelijk zijn dat ‘mijn zienswijze’ niet de enige juiste kijk is en dat er ruimte moet zijn voor de overtuiging van mijn gesprekspartner. In feite is elk verloop van het gesprek goed, zolang als ik het kan aankaarten en bespreken en we er gezamenlijk over kunnen discussiëren zonder ons te hoeven inhouden.

Na enkele klimaat-gesprekken wordt mij duidelijk dat er een stigma heerst; ‘klimaat is ongezellig’. Bij mezelf merk ik dat ik mijn emoties niet helemaal onder controle heb tijdens de gesprekken. Ik raak snel geïrriteerd wanneer iemand, in mijn ogen, een te simpele reactie geeft. Soms ben ik zelfs geneigd deze persoon in een hokje te plaatsen van ‘onwetend of naïef persoon’ tot aan ‘egoïstisch’. Uiteraard is dit enigszins merkbaar voor mijn gesprekspartner waardoor juist ik ervoor zorg dat het daadwerkelijk een minder gezellig gesprek wordt. En dan zijn dit nog de mensen waar ik van houd en waarbij ik me volkomen op mijn gemak voel. Wow, best een eye opener, over klimaat praten is niet makkelijk!

Samen nietig, samen groots

Ken je de documentaire *Overview* (2021)? Het gaat over het prachtige overzichtseffect dat astronauten ervaren wanneer ze de aarde voor het eerst vanuit de ruimte zien. In een oogopslag begrijpen ze dat ze verweven zijn met alles dat leeft en ook met de planeet zelf. Dit effect heeft vaak een levenslang bewustzijnsverandering tot gevolg en maakt dat veel astronauten zich bij terugkomst op aarde inzetten voor duurzaamheid en natuurbescherming. Dit is het effect dat we nodig hebben. Waarom niet een grootse reclame- en marketingcampagne op touw zetten voor ons meest kostbare bezit om dit effect bij de mensheid voor elkaar te krijgen? Het is toch eigenlijk bizar dat merken als Nike of Coca Cola grotere reclame budgetten hebben dan onze planeet.

Een wereldwijde campagne dus uit naam van de aarde met als doel een nieuw moreel kompas dat ons laat handelen. Een campagne die onze inefficiënte coping strategieën

doorbreekt en ons laat inzien dat een gevoel van kalmte onterecht is. Met lesprogramma's voor scholen, educatieve programma's voor volwassenen, gefinancierd door de overheid. Simpelweg omdat nietsdoen geen optie is nu we ons middenin een crisis bevinden. Waarom we onterecht denken dat wij mensen niet in staat zijn het roer om te gooien. Zodat we voortaan weten welke krachten ons tegenwerken maar ook dat ons geluk vooral zit in het goede doen en niet in nog meer spullen bezitten. Deze campagne heeft als doel om ons een gevoel van schaamte te bezorgen als we verspillen en vervuilen. Een gevoel van zwakte als we weggijken en niet meedoen met de klimaatdoelstellingen. En een gevoel van urgentie als het gaat om de klimaat- en ecologische crisis. Maar ook een gevoel van rouw vanwege het verlies van diersoorten, ecosystemen, bossen en koraalriffen. En een gevoel van falen als het ons niet lukt de temperatuurstijging tegen te gaan. Zo verbindt deze ultieme mediacampagne ons geluk aan het welzijn van al het leven op aarde. De publiciteitscampagne verbindt ons aan haar, onze aarde, en laat zien dat we één zijn.

Zie je de poster op het bushokje al voor je? De aarde als een klein rondje in een eindeloos uitgestrekt heelal, met de bijbehorende tekst:

Ik ben nietig, maar zij ook!

Zo bouwen we aan een nieuwe norm. Mensen doen wat goed is voor de wereld om een goed gevoel te krijgen. Duurzaam, onbaatzuchtig en activistisch handelen is het nieuwe normaal. We geven onze gemakken met liefde op omdat het klimaat en al het andere leven op aarde erbij gebaat is. Vooruitminderen is het nieuwe normaal. Zo zijn wij de mensen die het tij van de klimaatcrisis keren.

Stappenplan 'samen verduurzamen' - Doe je mee?

Het is nu wel duidelijk wat we elkaar nodig hebben. Mijn inbreng is momenteel het verspreiden van dit verhaal als onderdeel van mijn sociale onderneming Mar-lines. Fantastisch dat je de moeite hebt genomen dit te lezen! Het staat je volledig vrij deze tekst met mensen in jouw omgeving te delen. Sterker nog, ik moedig het volkomen aan. Vanuit de overtuiging dat onze verhaal-kracht ons gaat helpen bij deze gezamenlijke groene missie.

Daarnaast kun je mij helpen de boodschap te versterken door mij te mailen met tips, aanvullingen of verbeteringen. Sowieso ben ik nieuwsgierig naar je mening en naar wat jij al doet of wat jij van plan bent te doen als het gaat om verduurzamen.

Nieuwsgierig naar een concreet stappenplan dat ik heb opgezet over hoe je je leven kunt verduurzamen? Mail me op info@mar-lines.com en ik deel het met alle liefde met je.

Nawoord

Marlijn, wat wil je nu eigenlijk zeggen? Kan het ook in één zin voor mensen die direct scrollen naar het nawoord?

Ik geloof dat het mogelijk is vandaag waarachtig te leven en tegelijkertijd oog te hebben voor de mensen, dieren en al het leven van de wereld van morgen. Ik geloof dat we leven naar de verhalen die we onszelf vertellen en dat het tijd is voor een nieuw verhaal. Het verhaal van vooruitminderen, van langetermijn denken, van een regeneratieve economie, van gelijkheid tussen mensen en dieren en intergenerationele rechtvaardigheid. En ik weet dat we nu moeten handelen.

Goed, het is me niet gelukt dit in één zin te vangen maar dit is wel de kern. Het weten dat er nu iets moet gebeuren is de reden van dit schrijven. In het eerste hoofdstuk vroeg ik mij af wat de gevolgen zijn voor mijn huidige leven. Het bijzondere is dat ik voor mijn gevoel niets essentieels heb moeten inleveren. Terwijl ik er wel meer zingeving voor heb teruggekregen. Een beter argument om te verduurzamen kan ik me niet bedenken. En ja, ik drink nog altijd zo nu en dan een wijntje met vriendinnen op een verwarmd terras. Al zal ik het nooit meer doen zonder de heaters op te merken en te hopen dat ook dit ooit tot het verleden behoort of volledig duurzaam wordt. Het is nog de vraag of we gaan wintersporten met mijn gezin. Voor het eerst zijn we hier niet zeker van en twijfelen we of we het moeten doorzetten. Met mijn vriendinnen staat er een weekend wintersport gepland in 2022. Dit zal tevens mijn eerste vlucht van de afgelopen twee jaar zijn. Ik heb er behoorlijk dubbele gevoelens over maar ik ga vermoedelijk wel. Dit ga ik hier ook niet verdedigen. Niemand kan begrijpen hoe tof mijn vriendinnen zijn tot je ons tegenkomt in de kroeg;-).

Tot slot geloof ik oprecht dat deze groene ommekeer velen van ons gaan doormaken. Hier vinden we allemaal onze eigen weg in maar het gaat ons hoe dan ook lukken te verduurzamen. Mijn antwoord op de vraag der vragen is dan ook 'JA'! Wij zijn de mensen die voor de aarde en al het leven opkomen. Wij zijn de mensen die opstaan.

Dank voor het lezen.

Ik geloof dat elk mens de wereld een beetje beter kan maken.

- Ilja Leonard Pfeijffer

Bronvermelding en leestips

1. Elizabeth Stokoe, *Talk* (2018)
2. Eric Holthaus, *De nieuwe Aarde* (2020)
3. Gary Ferguson, *De acht grote lessen van de natuur* (2019)
4. Janouk Kelderman, *Janouk zoekt een duurzame wereld* (2020)
5. Jelmer Mommers, *Hoe gaan we dit uitleggen* (2019)
6. Jonathan Safran Foer, *Dieren eten* (2009)
7. Jonathan Safran Foer, *Het klimaat zijn wij - De wereld redden begint bij het ontbijt* (2019)
8. Joris Luyendijk, *Dit kan toch niet waar zijn* (2017)
9. Kate Raworth, *De Donuteconomie* (2017)
10. Marek Sindelka, *Klimaatverdriet* (2020)
11. Marije van der Made, *Dit gebeurt er als je duurzaam gaat leven* (2021)
12. Melanie Mitchell, *Artificial Intelligence: A Guide for Thinking Humans* (2019)
13. Miriam Lancewood, *Mijn leven in de wildernis* (2017)
14. Ramsey Nasr, *De Fundamenten* (2021)
15. Roman Krznaric, *De Goede Voorouder* (2021)
16. Rutger Bregman, *De meeste mensen deugen* (2019)
17. Susan Gerritsen-Overakker, *Let's go green* (2015)
18. Victor Mayer-Schonberger, Thomas Ramge, *De Data economie* (2018)
19. Yuval Noah Harari, *Sapiens - een kleine geschiedenis van de mensheid* (2011)
20. Yuval Noah Harari, *Homo Deus* (2015)
21. Yuval Noah Harari, *21 lessen voor de 21e eeuw* (2018)

